

8466

HÓFEHÉRKE

—
REGÉNYES SZINJÁTÉK HÁROM FELVONÁSBAN,
ELŐJÁTÉKKAL.

Hófehérke.

Alakok.

AZ ÖREG TISZTELETES. Sűrű fehérhajú, ősz bajuszu, öreg ember. Mint ahogy a falusi református papok, kopott fekete magyar ruhában jár. Sok és fontoskodó, de szabályos kézmozdulatok jellemzik. Az élő logika. Olyan ember, aki minden pillanatban kész szónokolni és bebizonyítani, hogy Isten van.

MARIKA, A LEÁNYA. Kedves jelenség, de nem szép leány. Nagyon akkurátosan, de egy kissé mesteremberesen öltözködik. Testre sovány, melle — amint mondani szokták — nincs, középtermetű. Fehér arcza keskeny,

de szokatlanúl hosszúvá teszi nagy homloka, amelyből haja fölfelé van fésülve és hátul két-ágra befonva. A mozdulatai lassuk, álmodozók, halkal beszél, mintha valamely titokzatos szordinán át beszélne. Tizennyolcz éves. Mint Jelen-ség, fehér ruhában.

BALASSA IMRE. Karcsú, magas, szép fiatal ember. Hullámos, nagy haja és kicsiny fekete bajusza van. Külseje: az érzelmes, szenvedélyes, szerelemre termett férfiúé. Művészi elegáncziával öltözködik, egy kissé keresetten is, föltünő magas inggallérja körül nagy fekete selyem nyakravaló. Mindig testhez álló, hosszú fekete kabátot visel és ez hasonlít egy kissé valamely kosztümhöz. Mérnök, huszonkilencz éves.

AZ ORVOS. Borotvált, fakóarcú, gyér hajú, idős férfi, akinek viselkedésén — az öltözködésén is — meglátszik, hogy magába mélyedt, benső életet folytató, szórakozott ember. Van rajta valami az elzüllöttség színéből. Alig él valami gesztussal. Falusi körorvos, ötvennégy, ötvenhat éves.

HELENA, LEÁNYA. Tünelmes szép-ség. Szinte vakít, oly fehér. Szokatlanúl nagy fekete szemei vannak. Görög, kontyba csavart haja, mintha régi arany porával volna behintve. Olyan erőteljes, hogy szinte asszonyos már. Mégis, a két első felvonásban csak félig hosszú ruhát visel és az alól kilátszik fehér bálí czipője és ugyancsak fehér harisnyája. Szenvedélyesek, gyorsak, nyugtalanok a mozdulatai. Mindkét keze csupa gyűrű, a meztelen nyakán gyöngy,

a füleiben egyiptomi karika fülbevaló. Tizenkilencz éves.

AZ ORVOS FELESÉGE. Kiöltözködött sovány parasztasszony. Sötét, mesterasszonyos ruhát visel.

A SZOLGÁLÓ. Erdélyi székely parasztasszony.

A KIS TISZTELETES. Egy keszeg fiatal református pap, szürke magyar ruhában, de czugos czipőben jár. Napbarnította, tuczat fej.

A BARÁT. A rendes, mulató, budapesti uriember.

HÁROM FALUSI ALAK. A boltos. A kántor. Az uraság fia.

Éjszakai kávéház alakjai.

Éjjeli őr. Munkások.

A színjáték a mi időnkben történik, hat hónap lefolyása alatt.

Előjáték.

Nagystilű éjjeli kávéház. Hajnal felé, elhányt virágokkal teli a palló. Hátul, aranyozott márványoszlopok, papírból csinált pálmák, alattuk három élőkép. Az egyik: fehérhajú, de eleven arcú férfit — olyan mint egy faun — négy, báliasan öltözött leány vesz körül. Az egyik a térdén, a másik ülve öleli át a derekát, a harmadik állva hajol le hozzá és meztelen

karjával a nyakát övezi át. A negyedik a lábainál ül, a földön és a kezét fogja. A másik kép: egy csupaszképű kadét búsan néz maga elé, két pirosruhás leány simogatja. A harmadik kép: egy üres üvegekkel telt asztalnál magányosan ül egy festett — sárga — hajú asszony.

Elöl, kicsiny kereveten, igazi pálma tövében ül Balassa, és a barátja. Ezüst tálban égő grogg az asztalukon.

A muzsika bele-beleüt az izgatott, de mégis zsibbadt és petyhüdt hangulatba. Mintha közben-közben, de nem arányos időközökben, kinyitnának egy ajtót és akkor hallatszanék be egy-egy összefüggés nélkül való melódia töredék, trilla, csuhaj, tükörczúgásnak, üvegtörésnek a hangja. A jelenés végét azonban egyetlen muzsika, valamely magyar ábránd kíséri.

BALASSA. Megint itt virradtunk! Hát nem lesz ennek a csúf életnek soha vége! Más becsületes ember — a mi korunkban, — most a másik oldalára, a kis felesége felé fordul.

A BARÁT. Hogy tovább aludjon. Útálatos dolog ez az alvás, ráérünk vele, ha meghalunk. Ébren akarok lenni mindig és kinyitni minden pillanatnak a szemét, hogy lássam a tüzét, a könnyét, mindegy nekem, ha fájdalmas ha örömteljes, csak hogy legyen. Élni, csak élni, piszkosan, mámorosan, vérezve, rothadva bár.

BALASSA. Én meg csak tisztán tudok élni és éj éjjel után mégis itt vagyok, bár valószínűságos tragikus hangulat fog el arra, amit látok. Lányok virágot adnak pénzért, csókot adnak pénzért, mindent adnak pénzért. A szívem összeszorul, ahogy nézem ezeket a haeterákat, akiknek a pezsgőtől habzó, vonagló szájuk egykor reszketett az első csóktól . . . Úgy érzem, mindannyi mint szűz és illatos lehellet született és az élet kavarta, fordította át őket piszkos és fojtó forgószéllé, mely sárral, virággal, rongygyal, papírral, örült kavarodásban tánczol, maga sem tudja miért . . .

A BARÁT. Mit bánod, neked csinálja, a te mulattatásodra. Örülj neki, hogy itt ilyen az asszony, egy-egy nagy hajas bábú, a mulattatásodra termett, néhol, igaz, hogy veszedelmes, de csak akkor, ha komolyan veszed.

BALASSA. Hogy komolyan-e? Semmit mást, csak az asszonyt. Az álomom, az ételem, az italom. Én ismerem őket — anyám és leánytestvéreim voltak — és hiszek bennük. De nem itt ezekben és nem azokban, akik nagyvárosokban élnek. Édes áhitattal gondolok egy falusi, szőke, kis leányra. Ezekről a fekete lányoktól — félek. Nagyon is szépek, nagyon is kívánatosak. A szemük csupa sötét fényesség, csupa titok.

Csakhogy, amíg lányok, maguk sem tudják az önmaguk titkát. Csak sejtik; majd, ha asszonyok lesznek akkor nyilatkozik meg az előttük teljes valóságban. Némelyik úgy várja ezt. Vágynak, sietnek férjhez menni, hogy mindent megtudjanak, hogy élvezzék ezt a gyönyörű életet. Át akarják ölelni egészen, úgy, mint egy férfi, minden kell nekik, csak az anyaság nem! Ah, az förtelmes, kínos, útálatos, pedig titokzatos; mindent tönkretesz, a természet, az arc-szint, a férfiak illuzióját és barnítja a fekete haját . . .

A BARÁT. Eh, te is vad fantáziával, tehát hazug színben látod a nőt. Azt hiszed, más emberfajta. Olyanok ők is, mint mi, hevesek, vízvérűek, okosak, oktalanok, esznek, isznak és szeretnek. Éppúgy van ambíciójuk, mint nekünk, érvényesülni akarnak és érvényesíteni eredendő tulajdonságaikat, élni akarnak szóval. A különbség köztünk mindössze annyi, tudod, hogy mennyi. Az is tiszta véletlenség, elismerem, hogy van idő, amikor ez a különbség fontos. De e különbséget is jelentőssé nem ők teszik, hanem a mámor, amely bennünket koronként megszáll. És ezeken a pillanatnyi vad hangulatokon nézi és ítéli meg a nőt a férfi, és ebből támad, hogy oltárt csinál abból,

ami velünk együtt egy hús és vér. Ez a régi idealizmus, amely egyszersmind hitvány bábbá teszi az asszonyt, amikor fölmagasztalja. Eh, nem is eszményítés ez, hanem oktalan és világtalan elbizakodottság, amelynek szemét kiüti a valóság és még se látja. Te is mit fantáziálsz itt fekete leányokról? Kik azok, hol vannak?

BALASSA. Tele van velük a főváros és ilyenkor, tavasszal, oly szépek, jéghideg arcuk úgy melegít, fekete hajuk szinte szikrát szór, hogy én csak azt csodálom, mért nem halunk mi férfiak előttük rakásra, mint a legyek, ha tele ették magukat cukorral . . . Komolyan, én ilyenformán érzem magamat. De szerencsére tudom, hogy így vagyok. Nem kell nekem egyikéjük sem.

Nekem Hófehérke kell!

A BARÁT. Hófehérke?

BALASSA. Az. Ennek a grognak a gőzében most egy pillanatra egész világosan láttam is, hogy milyen. Fehér, nem nagy, karcsu. Olyan ruhában, mint a milyent a Kisfaludikorában viseltek. Fűző nélkül, nem olyan ésbontó mellel, mint a milyennel a feketeleányok elbódítják szemedet. De kis keblükön édes lehet a fáradt fejnek megpihenni. Világos, puha, szelid a haja, a homlokából kifésülve. Egy kis

kaczérság van a soppjában, amint a haja lágyan, gyenge fénynyel fölfelé türemlik. Csak-hogy ez a türemlés abból az időből származik még, amikor Hófehérke kis leány volt és még csak nyakig érő hajában körfésűt viselt.

A BARÁT. Talán a csecsemő Hófehérke is is benne van a groggban?

BALASSA. Az is. Sőt a családjá is. Messze vidéken laknak, kis faluban, amely mellett még szelleme se járt vasuti-engedély spekulásnak.

A BARÁT. Mi, s a familia?

BALASSA. Jó, egyszerű emberek.

A BARÁT. És naiv nagybirtokosok.

BALASSA. Ne tréfálg velem. Kántorok, tanítók, református papok leányai. Egyet ismerem is már. Kék a szeme, mint a lenvirág. Mindég kívántam, vajha Pestre hoznák férjhez. Pompásan főzött és bámulatatosan tudott mosolyogni. De papné lett, mint az édes anyja. És most körülfonja férjét, lágyan, mint az iszalag.

A BARÁT. Mi az az iszalag?

BALASSA. Egy virág.

A BARÁT. Elképzelem, hány szakadt czipőjü, nedves orru kölyke lehet már ennek a virágnak.

BALASSA. Halgass, az ostoba képeidről nem látom Hófehérkét többé. (Föláll.) De fel

fogom keresni az igazit, az élőt. Valamelyiket, egyiket, mert én azt hiszem, hogy sok van. Csak rá kell ülni a vasutra . . .

A BARÁT. Hát ülj rá!

BALASSA. Hát ráülök. Megállj, ráülök, megmutatom neked, hogy fölkeresem. Rátalálok vaktában, bekötött szemmel. Kell, hogy rátaláljak.

A BARÁT. De a vasuti pénztárosnak meg kell mondanod, hová mégy?

BALASSA. Erdélybe. Valami oda vonz, magam se tudom mi, senkim sincs ott, annyit tudok róla, amennyit a másodikban tanultam és ami egy rég olvasott Jósika-regény fantazmagoriáiból maradt a fejemben.

A BARÁT. Úgy látszik, elég maradt.

BALASSA. A szívemben minden megmaradt ami kis fiukorom óta benne él. Hogy lenni kell valahol egy fehérarczú szende lánynak aki értem született. Egy szerény bibliai nevű leány. Éva, Sára, Magda, Mari. Gyönyörűség, elképzelni is, amikor egyszerre csak elébe állok, magányos várakozásában egyszerre meglepem, kényszerhelyzetéből, amely már már egy eléje vetődött férfi karjaiba dobja, kiszabadítom. Megpillantom, megismerem, megpillant és azonnal megismer . . . Mit hosszú, kínos ismerkedés, egy

negyedóra és mindent tudok róla. Ha ő az, egy pillanat és megérez, és abban a pillanatban én is megérezem. Csalódás?! Csak azokban lehet csalódní, akik csalni tudnak, áltatnak évekig, hordják a lárvát, és amikor elunják jónak, szépnék látszani előtted, lepattantják . . .

A BARÁT. Villámos szerelem, nem vagy te elektrotechnikus?

BALASSA. De az. Fő az első benyomás. Meglátni, megcsókolni és elvenni.

A BARÁT. Ábránd, mámor, vagy kaland ez? Ha kaland, akkor szerencsés utat kívánok.

BALASSA. Az életem. A tiszta boldogság, amit keresek. Megyek utána.

BARÁT. Most mindjárt?

BALASSA. (Főáll. Megnézi az óráját.) Egy óráam van még az erdélyi vonathoz. (Pénzt dob a tálczára. Mintha az ezüst csengésének a hangjára, az alakok megmozdulnak. A sétáló virágárus lányok a távozni akaró fiatal ember elé állanak. Az egyik a nyaka köré fonja a karját. Elhárítja őket.)

A BARÁT. (Ülve maradt. Lányok telepednek le hozzá.) Jó éjt és sok szerencsét álmok lovagja!

ELSŐ FELVONÁS.

Tágas, gerendás, falusi szoba. Csupa világoosság, verőfény, amely a sok kis nyitott ablakon özönlik be. Az ablakokban: muskátli, verbéna, befőttes üvegekben leander ágak. Virágníllás ideje van, az asztalon tejes köcsőgben mezei virágok. A padmalyról, luszter helyett, cifra aratási emlékek lógnak le. Erősen használt, ócska, de ugyancsak kítatarozott fekete bőr butorok, két karosszék, egy az asztalnál, a másik az ablak mellett, alacsony deszkaemelővényen, munkaasztalka mellett. A szoba közepén nagy, politurozott kerek asztal, kendervászon abroszszal leterítve. A szoba két szöglete testes könyvekkel van telerakva, az egyik halom szinte a padmalyig ér. Ezek a matrikulák, amelyek megadják a szobának külön karakterét. A falak fehérre meszelve, a falun található litografált képek rendkívül arányosan fölaggatva. »A vadász halála«, »A kápolnai eskü«, »Deák és Kossuth« arc képei. Asszony arc képek. Egy színes olajnyomat — valami női szépség. — Ezek között kis aranykeretes tükör, sárga tull anglaisval bevonva, kétségkívíl a legyek tolakodó vizitje

ellen. Bubos, de nem nagy, annak a padkáján, könyvek, papirosok között alszik egy macska. Természetesen egy-kétmadaras kaliczka is van az ablakmélyedésekbe elhelyezve. Még egy roskatag harmonium és a szoba butorzata teljes.

I.

Kakukos óra ötöt kakukol. Marika, majd a kis tiszteletes. A szolgáló.

MARIKA. (Fehér pettyes kék karton ruhában. Az egyik kezében nagy tejes köcsög, a hóna alatt kendőbe takart rozskenyér. Leteszi az asztalra.) Öt óra, früstökölni, mindjárt dél lesz!

A KIS TISZTELETES. (Künt.) Itt vagyok. (Bent.) Köszönöm. Ma egy kicsinyt megkértem. Levelet írtam, hosszú, szép levelet, magának.

MARIKA. Nekem?

A KIS TISZTELETES. Magának. Tudja, én csak írásban tudok már beszélni. Szóval szamarakat mondok. Aztán meg mindent szebben elmondtak már előttem. Az a bajom nekem, hogy sokat tudok. És egyre mind az kísért, amit már olvastam. Az írásban is, de ott mindjárt kitörlöm. Tudja-e mióta firkálom magának azt a levelet — egy éve lesz.

MARIKA. Adja ide így, nekem így is jó. Nem kér egy csipetnyi vaját?

A KIS TISZTELETES. (Eszik, a szája tele van, a fejével int igent.)

MARIKA. Borcsa, egy kis vaját.

A SZOLGÁLÓ. (Mázás tálon egy nagy halom vaját hoz be, magában érthetetlen szavakat mormogva teszi az asztalra.)

MARIKA. Hát neked mi bajod van?

A SZOLGÁLÓ. A kis tiszteletes úr egész éjjel flótázott, ríttunk a mindenessel, hajnalba elaludtam, a tiszteletes úr költött föl, megsziddott, a padkát ki nem meszeltem, pedig ma vendégünk jön.

MARIKA. Vendég, ide, ki?

A SZOLGÁLÓ. A nagy villa leesett a konyhasztalról, megállott a földben. (El.)

MARIKA. (Meggyőződéssel.) De ki? Én is már hetek óta várok valakit, csakhogy kit, azt nem tudom.

A KIS TISZTELETES. Egy gavallért.

MARIKA. Ez van a levélben?

A KIS TISZTELETES. Ez is. De látom, hogy már végig nem írom soha. Inkább elmondom, okosan, bolondúl, ha nem állja, szaladjon el. Megszállt a bátorság, de azért ne féljen tőlem Marika, nem vagyok én rossz ember,

csak nincs szerencsém. Már én nekem sohasem lesz eklézsiám, már én nekem sohasem lesz magamnak kis feleségem. Tíz esztendeje, hogy mind öreg papok mellett látom el a lelkieket, a hívek is megszeretnek, de az öreg tiszteletesek mind örök időkig élnek. Nem lehet azt kívárni és amikor megúnom, újra kezdek, megyek, az egyiktől a másikhoz, már nevetnek, ahol leányok vannak, azok örvendeznek, mert én vagyok az, aki mellől a papkisasszonyokat feleségül mindjárt elhordják. A beteges pap tőlem meggyógyul, a csúnya leánya miattam megszépül, szerencséje támad. Így kóborlok én, amíg a felséges istennek tetszik, és a paraszti nép még csudálja, hogy ilyen sovány vagyok. Nem azért mondom, mintha kedves édes apja, a tiszteletes úr friss jó egészségét, fiatal öregségét sokallanám . . . Ámbátor, a földi életnek rendje . . . nemzedékek mennek és nemzedékek jönnek, elmennek az öregek és jönnek a fiatalok, nyugodtan hunyhatná le a szemét . . .

MARIKA. (Könyezik.) Kegyetlen ember, hogy tud ilyet beszélni! Az én apám örökké él és én mindig mellette maradok.

A KIS TISZTELETES. Persze, persze, nem is azért mondom. Inkább letettem erről a re-

ménységről, erről a feneketlen szomorúságról. Magukkal szeretnék maradni én is mindörökké, ha püspöknek hívnának, akkor se mennék el, valameddig maga itt van és azt nem mondja, hogy elmenjek. Hátha még csak egy szóval is mondaná, hogy itt maradjak.

MARIKA. Maradjon itt, megvénülünk együtt, az öregség oly szép!

KIS TISZTELETES. Nincs szebb, mint az öregség együtt. Tudok egy szép verset erről, idegen bár, de kálvinista ember írta. John Andersen, én kedvesem.

MARIKA. No mondja.

KIS TISZTELETES. John Anderson, óh öregem, John, Hogy először láttalak, Még sima volt a homlokod, Hollószínű fürtid alatt.

De mostan a homlokod redős, S már ott van a dér fejedén — Az isten áldja meg ősz hajad, John Anderson, óh öregem!

John Anderson, óh öregem, John, Fel a dombra együtt jövénk, S megértünk rajt', öregem, John, Annyi víg napot, annyi fényt.

S hogy im lefelé tipegünk, John, Kéz most is kézbe' legyen: Együtt aluszunk el a domb tövén, John Anderson, óh öregem!

MARIKA. Gyönyörű.

KIS TISZTELETES. Csak már ide érnénk!

MARIKA. Hová?

KIS TISZTELETES. Öregek együtt! Maga az én anyókám, feleségem. Csinálna belőlem embert, rendhez szoktatna — szeretne — dirigálna. Remélem nem sértem!

MARIKA. Dehogy sért, kedves Kun Barna, egy lánynak sorsa az, hogy férjhez menjen. Tudom én is, de komolyan még nem gondolkodtam róla! Az anyám papné volt, a nagyanyám is, lehet, hogy én is az leszek, nem mondom, hogy nem.

KIS TISZTELETES. Hát szível egy kissé.

MARIKA. Nem mondom, hogy nem. Én különben minden jó embert szeretek, magát meg éppen, kedves, figyelmes, nem korhely, csak az a kártya! Kártya éhgyomorra, kora reggel, az a délelőtti kártya...

KIS TISZTELETES. Búbánatból teszem. Azután babra, vagy rövid szivarra, másrészt meg nem lehet a helyi intelligenciát összehozni.

MARIKA. Tudom, a kántor, a boltos és az uraság fia. Csuda, hogy még nincsenek itt!

KIS TISZTELETES. (Vehemenciával.) Többé nem is lesznek, isten veled kártya! Bár a szívem szakadjon érte, nem játszom többet.

És mit kapok érte? Szeretném... szeretném... megcsókolni.

MARIKA. (A kezét nyújtja.)

KIS TISZTELETES. (A leány ajkát nézi, de a kezét csókolja meg. Aztán hirtelen változtat a meghatott posején, figyel a pitvarban hallatszó lépésekre.)

II.

AZ ÖREG TISZTELETES. (Kint a pitvarban.) Kis lány, kis lány, hol vagy? (Bent a szobában.) Nem láttalak ma reggel!

MARIKA. Hallottam az órát ütni, amikor el tetszett menni. Három volt éppen.

ÖREG TISZTELETES. Kint voltam a dinnye-földön, kigyomláztam a görög dinnye fészkrét. Benéztem a szomszéd faluba a doktorhoz — hogy így, hogy úgy kuráljon ki téged. Mondta, hogy eljön, itt volt?

MARIKA. Még nem.

ÖREG TISZTELETES. A tegnapi orvosságot bevetted?

MARIKA. (Hallgat.)

KIS TISZTELETES. (A lány háta mögött némajátékkal árulkodik rá, hogy nem vette be és nem is reggelizett.)

ÖREG TISZTELETES. Megint nem reggeliztél. A zsidónéval beszéltem a boltajtóban, két citromot hozattál. Megint citromon élsz és zöld gyümölcsön. Kivágatom a barackfákat, ki.

MARIKA. (Kezet akar csókolni az apjának.) Eridj! Az anyád éppen ilyen affektáns volt. Mindenkit tömött volna, maga meg levegőből élt, mint te. Szégyelt más előtt enni, magában meg únta. Ezt a parasztasszonyoktól tanultátok.

MARIKA. Igérem, hogy fogok enni. Kinek hozia ezt a szép virágot? (Lehajol és megszagolja a mezei virágokat, amelyeket apja tart kezében.)

ÖREG TISZTELETES. Nektek.

MARIKA. (Elveszi.) Anyámnak és nekem? Én mind a mamának adom. (Székre áll és a falon csüggő asszonyarczkép alá helyezi a bokrétát.)

ÖREG TISZTELETES. Mit adsz enni?

MARIKA. Hideg kirántott csirke, tejeles uborkasalátával. Igaz, a fölvégről húsz pár idei csirkét hoztak.

ÖREG TISZTELETES. Hány pár csirkéd van most anyóka?

MARIKA. Vagy száz.

ÖREG TISZTELETES. Ezek a csirkék megessnek bennünket, nem hogy mi őket. Meg kell mondani az asszonyoknak, hogy így, hogy úgy, ne hozzanak többet. Hozzák inkább tojásban, így legalább nem kér enni.

MARIKA. Szép fehér, feketepettyeseket hoztak.

ÖREG TISZTELETES. Ösmerem őket, hatvan esztendeje, tésztának is azt eszem. Otthon az apám is azt ette. Éhen vagyok, hozzátok! (A kis tiszteleteshez.) Velem tart?

A KIS TISZTELETES. Hogyne!

MARIKA. Borcsa!

A SZOLGÁLÓ. (Az enivalót hozza. Izgatottan.) Fiakker jött a faluba. Kisasszony, ne öljünk le egy-két pár csirkét?

AZ ÖREG PAP. De, jó lesz. Hol állott meg a kocsi?

A SZOLGÁLÓ. A korcsma előtt, no ott nem kap rántottát sem.

MARIKA. Ki látta, mifélés ember? Kereskedő?

A SZOLGÁLÓ. (Súgva Marikának.) Elmenjek érte, szentem?

ÖREG TISZTELETES. (A kis tiszteleteshez.) Barna, maga elmehetne érte.

KIS TISZTELETES. Hátha valami svindler? (El.)

Megjelenik a helyi intelligencia, kopott ruha és exotikus nyakkendő jellemzi őket. Úgy viselkednek, mint akik aznap már találkoztak az egész háznéppel.

III.

A BOLTOS. Egy idegen jött, alighanem vasútat kapunk.

A KÁNTOR. Hamarabb valami új boltos!

AZ URASÁG FIA. Láttam, amikor leszállt a korcsma előtt, a gyerekektől a paplakra kérdezősködött. Nyalka egy ember, hátha háztűznéző...

A KÁNTOR. A korcsmába végre el lehet menni, meg lehet tőle tudni, mit akar? (Mind el.)

Öreg tiszteletes, Marika, szolgáló, mind izgalomban. A pap sánta széklábakat operál, a szolgáló terít, Marika új szalvétákat vesz ki a siffonból, fehér csipkekendőt köt a nyakába, és tükör nélkül a szoba közepén megfésülködik. Aztán oda ül az ablakhoz, a munkasztalához, harisnyát köt. Az öreg pap leül az asztalfőhöz. Amikor a tabló megállapodott, belép Balassa és vele, utána a helyi intelligencia.

IV.

BALASSA. (Könnyű fejhajtással, egyenesen az öreg tiszteletes felé. Kezet fognak.) Balassa, mérnők!

A SZOLGÁLÓ. (A szín előterén, súgja Mariának.) Mint egy szentkép!

MARIKA. (Súgva, elfogódva.) Sohse láttam ilyen szép férfit!

A SZOLGÁLÓ. Üveges hintón, ez érted jött szentem.

BALASSA. (Aki ezalatt az öreg tiszteletes fogott kezét, de meglepetve nézte a leányt, elfogódva, lelkesedve, majd tüzesen.) Ne vegyék rossz néven, hogy így porosan, piszkosan beállítok, utas ember paraszt ember... Jaj de rossz utak vannak erre, a kocsi a lelkem is kirázta... Szabad-e leülni ebben a szép tiszta szobában? Ni bubos, gyerekkorom óta nem láttam... Aztán milyen jó illat van itt, levendula, akár nagyanyámnál.

ÖREG TISZTELETES. A lány rakja tele a fehérruhát.

MARIKA. Még a mama, meg a nagypapa, amott a bibliákba.

BALASSA. Mennyi régi könyv, mennyi virág. (Súgva a tiszteletesnek.) Meg a lánya!

ÖREG TISZTELETES. Hogy így, hogy úgy ... mondják, nekem gyönyörvetes a magam lánya. Marika, Bora, a vendég éhes, magam is az vagyok, harapnánk elébb egy-két harapást. Hozzátok be a cziberét!

(A férfiak leülnek, Marika, szolgáló ételt hoznak, állva kínálnak, tesznek-vesznek.)

ÖREG TISZTELETES. Mi ujság Pesten?

BALASSA. Pesten? Azt hiszem most öltözködnek neki a marakodásnak.

ÖREG TISZTELETES. Persze, a régi, kurucz és labancz, mikor lesz már a magyar úr, ellenség nélkül való, a maga honában? A német nem nyugszik, mi?

BALASSA. Dehogy, a pénz nem nyugszik, pénzért marakodnak, a gazdagok a gazdagságon, a szegények a szegénységen, mindenki házi úr akar lenni, lakó senki!

A KIS TISZTELETES. Hiába, Kolozsvár csak Kolozsvár!

ÖREG TISZTELETES. Mit tud maga hozzá! Soha nem volt Budapesten, én legalább voltam, igaz, hogy hatvan éve, gyerek koromban, kocsin, sőt vittünk. Gondolom, azóta másforma lehet.

BALASSA. Szépnek szép, nagynak nagy, de egy kissé hideg, a szél fuj benne mindig és

attól az emberek nem hogy összebujnának, szerte mennek.

ÖREG TISZTELETES. Ahá, értem. (Körültekint, súgva.) Azt hiszem, Rákóczy Ferencz, az ügyet elvétette, ő vétette el ... Mindegy, igyunk a fejedelem ő nagyságára. Mert hogy így, úgy, a nevelés nyugét ő magáról lerázta, idegen földben értünk temetkezék, tetemét elsikkaszták kopasz barátok. De ő köztünk van, él és a magyar remél. Ferencz fejedelem, éljen! (Koczcintanak.) De gyerünk beljebb, éljen a koronás király! No mondjon már valamit maga is Barna!

BALASSA. Én meg iszom e házra, ahova vágyva vágytam, amelyről álmodtam a pesti zajban, a villamos piszokban, a cifra dámák és cifrálkodó urak között. És álmaim, ime mind valóra válnak, úgy érzem magamat itt, mintha igazi otthonomat megtaláltam volna, benne apámat és (Elharapja a szót).

KIS TISZTELETES. Meddig tetszik maradni?

BALASSA. (Folytatva.) Iszom arra, hogy a kisasszonynak beteljen minden reménysége, vágya!

MARIKA. Köszönöm és önnek én is azt kívánom! A kocsis talán kifoghatna, Borsca vigyél neki enni!

A SZOLGÁLÓ. (Szinültig telerakja a Balassa tányérját.) Tessen, a kisasszony rántotta!

KIS TISZTELETES. Merre megy innen uraságod?

BALASSA. Azt se tudom, igazában, hogy merről jöttem. Lehet, hogy itt maradok, örökké, vagy amíg ki nem dobnak. Ne vegyék tolokodásnak, a barátságukra vágyom, azt szeretném, hogy úgy nézzenek, mint a maguk fajtáját... Különben is erről, a havasok aljáról eredtem, erre volt bányász valamelyik ükapám... Szeretnék kisütni valami atyafiságot. És a kisasszony olyan ismerős, mintha sokszor, sokszor láttam volna.

MARIKA. Furcsa, de uraságod mintha én is láttam volna. A hangja ismerős. Ki is beszél így? Senki.

A SZOLGÁLÓ. (Bejön, a leány háta mögött sugva.) Úgy, úgy, szólj neki.

BALASSA. Nekem meg valahogy a szívembe van írva a mosolygása.

A KIS TISZTELETES. Boldogok, akik hisznek. Erről verset írtak Pesten. Elmondjam.

ÖREG TISZTELETES. Ugyan ne szavaljon mindég! Egyék! Én beteltem. (Eltolja a tányért.) Bocsánatot kérek. (Föláll, Balassa felé. Kezet fog vele.) Mégegyszer hozta isten. Legyen a

mi fiunk. Mindég óhajtottam, vajha lenne egy ilyen derék fiam — emmellé a rossz kis lányom mellé. Különben minden úgy van jól, ahogy van. A jó Isten mintha csak tudta volna, hogy lusták vagyunk mi emberek, helyettünk mindent előre elvégzett. Csak mimeljük, hogy teszünk valamit. Elküldetünk — elküldetünk. Az urat is — talán — idehozta. Azért ez a kegyed háza, a mi házunk. Nem tetszik egy kicsit lepihenni erre a drága, jó öreg diványra, amelyre én minden früstök után leheverni szoktam?

BALASSA. Köszönöm, tessék csak, a kisasszonnyal mi elbeszélgetünk egy kisé.

A BOLTOS. Mi meg kimegyünk a verandára, egy kisé szórakozni. (A zsebéből egy pakli kártyát húz ki.) Itt a szerszám.

A KÁNTOR. Valamiből csak élni kell.

AZ URASÁG FIA. Nem tart velünk? Hát maga Barna?

KIS TISZTELETES. (A szenvedélyes küzdést mimeli, menni szeretne, de marad.)

ÖREG TISZTELETES. (Pipára gyújt.) Maga meg Barna, addig orgonázzon. (Lenyugszik. Elalszik, szájából a pipa kiesik. Kis tiszteletes az orgonához ül, mérgesen. Helyi alakok el. Balassa, Marika az ablak mellett foglalnak helyet.)

V.

KIS TISZTELETES. Mit játszak, valami szép indulót.

MARIKA. Inkább valami hallgató magyar dalt.

KIS TISZTELETES. (Mély sóhajjal intonálja a dalt, amely kezdetben elnyomja a beszélgetést. A kis tiszteletes hallgatódzik, de miután semmit sem hall, neki adja magát a muzsikának, melynek bánatos és csendes végső akkordjai után kisompolyog. A következő jelenet mintha a muzsikából fejlődnék ki.)

MARIKA. Milyen idő van most maguknál, Pesten?

BALASSA. Idő? Nincs is. Az eget akkor látjuk, ha esős idő van és az aszfaltban tükröződik. És maguknál, itt.

MARIKA. Köszönöm kérdésit, itt mindég szép idő jár, mert ha szél fúj, ha eső esik, ha fagy, ha perzsel, én mindeniket szeretem.

BALASSA. Sokat jár ki a mezőre?

MARIKA. Két éve voltam, tavasszal ibolyát szedni.

BALASSA. (Ábrándosan.) Ibolyát szedni!

MARIKA. Szeretném járni a mezőt, de nem igen lehet, a lábam a csizmát nem állja és itt majdnem mindig sár van, agyagos sár, a cipőt lehúzza. Az egész télen az udvarból nem voltam kint egyszer. Templomba sem enged az apám, vizes pallóján, egyszer hogy meghültem. Inkább itthon, mégegyszer, nekem elmondja a prédikációt, elénekli a zsoltárt. Innen a kis ablakból nézem a világot.

BALASSA. És szépnek tartja-e?

MARIKA. Szép a világ és jók az emberek, csak szegény ne lenne és ne volna beteg. A mi falunk különben kicsiny, de gazdag. Becsben tartja a szegényt, a betegek meg kis korukba halnak.

BALASSA. Beszéljen magáról még, kedves Marika, a hangja gyógyítja a lelkem. Mondja, vannak-e álmai?

MARIKA. Az én szegény szóm, hogyha jól esik, akár éjfélig. Oly ritkán kerül ide intelligens ember, magam is örülök. Az álmaidat kérdi? Kettő van, amely mindig visszatér. Az egyiket elmondom.

BALASSA. Azt a másikat mondja el!

MARIKA. Félek, hogy nem illik, megvet érte, nem merem . . . Fehér virágból koszorú a fejemen . . . a templomba kézen fogvást visz apám.

BALASSA. És a vőlegény?

MARIKA. Azt nem látom, csakhogy a termete sugár.

BALASSA. És ébren nem álmodott róla, nem várta.

MARIKA. Falun az ember egyebet se tesz, csak vár. Száz babonás jel van arra, hogy jön valaki.

BALASSA. Várt-e engem?

MARIKA. Biztosan tudtam, hogy jön, valami súgta, a villa is megmondta.

BALASSA. Várt. Oh édes kis kisasszony, hogy mily boldoggá tesz ezzel a vallomással, ki nem mondhatom, én is tudtam ám, hogy maga van és megtalálom! És örül-e hogy itt vagyok.

MARIKA. Bizony.

BALASSA. (Közelebb húzza a székét, a leány kezét megfogja.) Nem haragszik-e, hogy így tolakodom hozzá, hogy a kezét megfogom. Az öreg úr ha felébred . . .

MARIKA. Oh, rövid, de mély álma van. Csak azt csodálom, hogy a sok fehér kis kéz után nem átalja . . .

BALASSA. Még meg is csókolom. Oh én édes, drága, tiszta szent kezem!

MARIKA. (Durczásan és szégyenlősen.) Nem engedem! Nem igazság úgy sem, hogy férfi

csókolja a nő munkátlan kezét, aki a kenyeret nehéz munkával keresi, az kellene.

BALASSA. Egy új filozófia, maga a nőieség és alázat.

MARIKA. Mit tetszik mondani?

BALASSA. Csak azt, hogy anyámtól kaptam ezt a gyűrűt és engedje meg, hogy ujjára húzzam, hogy emlékezzék reám. (Ujjára húzza.)

MARIKA. (Kitörő, de szinte reszkető örömmel nézi a gyűrűt.) Félek az apámtól. Mari kikap!

BALASSA. Legalább szenved értem egy kissé.

MARIKA. Szenvedni. Nekem semmi nem oly édes, mint szenvedni másért, vállalni a más baját, bűnét, hibáját . . . Nincs nagyobb passzió, mint sírni, hogyha nincs okom, és nekem vasárnap, hogyha más bűjéért magamat jól kizokoghatom. (Nevet.)

BALASSA. Hogy így faggatom, rossz néven ne vegye. És gondolkodott-e már a szerelemről, hogy mi az?

MARIKA. Nincs leánypajtásom egy sem, akivel beszéljek róla. Regényt nem olvastam, csak egyet: A hat Uderszky lányt. De fogalmam róla van azért, sokat gondolkodtam róla, ma igaz, kevesebbet, mint kis lány koromban, kevés látszatja van, de mégis csak elfoglal a

háztartásnak gondja. Édes anyám — öt éve nincs már — rendben hagyott mindent, az ő indítása, beosztása, parancsa és kedve szerint folynak a házban és a ház körül a dolgok. Bora, a dadám tőle tart, a hangját hallja, ha elalszik a munka közben estve... Elment és itt van, az ő láthatatlan keze segít berakni a fehéreneműt, ha gyümölcsöt főzünk be, a hátunk mögött áll és vigyáz. Pedig az utolsó években beteges volt mindég, az ágyból dirigált. A halotti ruháját szépen megvarrta és amikor az készen lett, behunyta a szemét. Hogy eljöttek utolsó napjai, mi búsak voltunk, ő meg mosolygott. Ágyára ültetett és még tanított foldozni, szegni a palás-tot, apám újat nem venne semmi áron; aztán minduntalan leszakad a férfiaknak gombja. Bizony néha mosok is. A parasztlányok ilyenkor mindenfélét beszélnek... de nem az a szerelem. Van azért róla képzetem, hiányos és változó. Néha félek tőle, mert azt hiszem, hogy meghalni egy férfiért, az a szerelem.

BALASSA. Óh kis bohó! Meghalni is, ha kell, az egyik a másikért! De nem azt kérdem, hanem hogy volt-e már?

MARIKA. Én, soha!

BALASSA. Csók nem érinté ajkát?

MARIKA. (Szégyenlős haraggal.) Uram!

BALASSA. Angyal!

MARIKA. Az nem, hanem egy jó nevelésű lány. Meghalnék szégyenletemben. De azért én tudom, mi a szerelem. Mindég egyre gondolni és másra sohasem. Virrasztani az álmát, vigasztalni, hogyha szomorú, vele vígadni, hogyha vidám, kísérni útján, elé feküdni, hogy a rög lábát ne bántsa, hizelgő kis macskája lenni, feje párnája, és ha úgy akarja, a földben eltűnve mint egy katika-bogár. Aztán ha kell, az anyja, aki megmosdatja, étetgeti, becézgeti.

BALASSA. És a hűség?

MARIKA. A hűség? Lehet lenni nem hűnek is? Vállalhatok én magamnak új apát, lehet nekem — vagy nem nekem, egy más leánynak — más férje, mint aki asszonynyá tette!... Oh istenem, mennyi bolondot beszélek össze itten. Még megítél és megvet, hogy ilyen nyiltszívűn mindent elmondok, az első idegennek! Hamar a gyűrűjét meg vegye vissza, nem szép, hogy egy pesti úr így tréfálkozik egy szegény falusi leánynyal!

BALASSA. A szegény én vagyok és maga a gazdag. Mert maga az, aki engem boldoggá tehet, a lány, akiről álmodtam messze idegenben, akit nekem rendelt az ég és vár reám, szűzen, tisztán, szenten. Akinek fehér lelkére

más férfi képe árnyékot soha nem vetett, kinek érző szívében békén ég együtt szerelem és szeretet. Én eszményképem, üdvösségem, álmom! Istennek kell lenni, hogy engem így ide vezérelt magához! Oh mennyit tévelygtem, úttalan útakon, amíg elgyötörve, fél halottan, túllakva és eléhezve, mámorban és szomjuhozva, egyenest ide találtam. Hisz-e annak, amit mondok?

MARIKA. Hiszek.

BALASSA. Szeret-e engem?

MARIKA. Szeretem.

BALASSA. Maga az, akire a világ minden lánya közül vágytam.

MARIKA. Én magára várva vártam.

BALASSA. Örvendsz-e, hogy eljöttem érted?

MARIKA. Boldog vagyok.

BALASSA. Ime, eljegyezzek. (Megcsókolja.)

VI.

A KIS TISZTELETES. (Aki az ablakon lesté a jelenet végét.) Tiszteletes úr, tűz van, ad arma!

AZ ÖREG TISZTELETES. (Felugrik, látja

a csókolódzást. Ököltre szorított kézzel.) Uram, ebben a házban!

BALASSA. Ez az én szülőim háza. És ez az én menyasszonyom!

AZ ÖREG TISZTELETES. Az más. Amice, mit ordítózik, jöjjön be, lássuk a dolgot logice!

KIS TISZTELETES. (Amint bejön.) A logika? Szent Lukács evangéliuma, áldja meg őket és ereszszen el engem.

ÖREG TISZTELETES. Hová hékás?

KIS TISZTELETES. A hivatásom sikerült megint betöltenem, a kisasszony szépen férjhez megy mellőlem. Ez az én sorsom, de azért nem haragszom, Mária kisasszony legyen óh boldog, majd küldök az esküvőjükre egy verset, nem magam írom, kikeresem a legszebbet és leírom! (Kezet fognak. Balassa előtt mereven meghajtja magát.)

ÖREG TISZTELETES. Hát ha megint rájött a menőke, menjen, nem gyerek már. De ugy-e valami pénzecske is kéne? (Kutat a zsebeiben, nem talál. Néma kérdést intéz a leányához. Az megérti, jelzi — szintén némán — hogy nincs. Végre is levesz a szegről egy nagy kulcsot, átadja a kis tiszteletesnek.) Itt a pénztáram kulcsa. Vegyen ki belőle két köből búzát, cserélje be kukoriczára, annak most van ára.

Azt pedig adja el a zsidónak. Hé, mi, van itt fináncz tudomány! Ha már semmi módon nem akar férfikoszton maradni velem.

KIS TISZTELETES. Nem én. Deménden van egy özvegy papné, mérges és beteges, öt gyermeke van és benn ül az eklézsiában. Egyenest odamegyek, azt vegyék el mellőlem! (El.)

AZ ÖREG PAP. Bizony valami nagyon nem sajnálom, sok kalamitásom volt miatta, a temetésre rendesen víg rigmust csinált és az esküvőket meg elsiratta.

MARIKA. Jó fiú volt!

BALASSA. És úgy látszik, egy kissé szerelmes magába.

MARIKA. (Meghatottan.) Szegény!

AZ ÖREG PAP. No sírni nem fogunk utána. Ma meg éppen nem, ma még tánczolgunk, ki nem mondhatom, hogyan örülök, mert végre elviszik tőlem ezt a kis paczuhát! He, mi, nekem már jó lesz, nyers szalonnát fogok enni mindég, a korcsmába járok, ha levesre éhezem és vén asszonyok veszekszenek, hogy megvarrják a szakadt palástomat. De jó is egy ilyen öreg embernek, akinek az egyetlen lányát elviszik! No csak tréfálok, jertek ide, hadd áldjalak meg benneteket. Mikor lakjuk el a lakzít?

BALASSA. Amikor Mari akarja.

MARIKA. (Hallgat.)

BALASSA. Akár holnap. Készen várja az én kis legénylakásom, négy kis szoba, konyha is van, a cselédnek is külön szobája. A városon kívül, ahol levegő van, a gyárban. Nem vagyok valami gazdag tőkepenzes, de szegény sem, adósságom nincs, jövőre egylovas kocsit tartunk. Ne tessék aggódni...

AZ ÖREG TISZTELETES. Fiam nem ismersz, távol van tőlem minden aggság, minden úgy van jól, amint lesz. Ostobák az emberek, hogy szorgos, fontoskodó gonddal be akarnak nyúlni a következésnek biztos küllőjébe, elszakítja a kezüket, vagy ha megkíméli, megy a maga kedvére — Istennek törvényére — akadálytalanul tovább. Hogy itt vagy, hogy elviszed a lányom, ez az Úrnak rendelése, az ő neve legyen érte áldott. Látom, embernyi ember vagy, férfi, az arcodra van írva a becsület, a válladra a munka — majd csak meglesztek valahogy. Hogyan, nem kérdem, mert hiába kérdem, mégis csak úgy lesztek, ahogy lesztek. És azt se kérdem, hogy mért jöttél épp e házba és nem kérdem azt sem, ki az apád, anyád. Ha rosszban törnéd a fejedet, nem ilyen kis helyet kerestél volna föl. Egyet azonban — csak a forma végett — szeretnék tudni

mégis. Nekem ugyan minden hit egyforma, a fő csak az, hogy valóban higgyék. A hited?

BALASSA. Kálvinista vagyok.

AZ ÖREG TISZTELETES. (Kitörő örömmel.)
Én édes szerelmes fiam, kibem nekem örömem felik! (Megöleli. Marika hozzájuk simúl. Egy csoport. Ebben a pillanatban kocsik áll meg a ház előtt.)

MARIKA. (Kibontakozik a csoportból.) Jaj istenem, az orvos.

VII.

HELENA. (Némi tüntetéssel jön be.) És a lánya!

AZ ORVOS. Így kurálja magát az én kis betegem.

HELENA. A porban játszó kis gyerekek beszélnek már a faluban. Jöttünk gratulálni. (Megcsókolja Marikát, de az nem csókolja vissza. Ő is mind Balassát nézi.)

AZ ÖREG TISZTELETES. A vőlegény!
(Zavarral.) Eh mit, nincs mit restelni, ez biz' hirtelen jött. Hogy is hívnak, Ba ... Ma ...

BALASSA. Balassa, mérnök.

HELENA. Szép neve van. Szeretem azo-

kat a neveket, amelyek nem végződnek y-al.
Mi ujság Pesten, látta a múlt héten Yvettet?

AZ ORVOS. (Az öreg tiszteleteshez, boldog mosolylyal.) Már kezdi, már examinálja.

BALASSA. Ott volt, tudom, nem láttam!

HELENA. No azt sajnálhatja! A világon még nem volt színész, aki léha dalban bár, annyira ki tudta volna fejezni a szerelem tragikumát!

AZ ORVOS. (Mint előbb.) Hallja, a szerelem tragikumát!

BALASSA. Nagysád látta?

HELENA. Nem én, csak messziről az a benyomásom. (Leverten.) Nem voltam még soha Budapesten, ez az úr (az apjára mutat) nem visz, pedig minden csepp véremmel oda vágyom.

BALASSA. (Az orvos felé fordulva.) Hát mért nem tetszik felhozni a kisasszonyt vagy egyszer?

AZ ORVOS. Én oda többé a lábam be nem teszem. Tetszik tudni, én ott egy kissé, nagyon megbuktam. Fúj, fúj, koquin, a gyomrom is felundorodik, ha rá gondolok! Harmincz órát dolgoztam huszonnégyből és mégis éhkoppal kellett nézennem, amikor más, aki egyet se dolgozott, telelakta magát. De mindez hagyján,

elszenvedtem volna, az keserített el végképp, hogy az éhhaláltól azok mentettek meg, akik busásan élveztek mindent, hírt, vagyont, dicsőséget, mi egyéb földi bolondságot és tudták, hogy én különb vagyok nálok százszor. Ahogy ezek kinevettek és lesajnáltak engem, tekintetes úr, arról önnek nincs fogalma! Vizsgáttetem helyettük, tudományos értekezést írtam helyettük, éppen csak hogy nem ettem helyettük.

HELENA. Ugyan apóka, nem volt energiád!

AZ ÖREG TISZTELETES. Az már igaz!

AZ ORVOS. Elmult... idejöttem borbélynak, paraszt asszonyt vettem feleségül...

HELENA. Ugyan apóka!

AZ ORVOS. (Ijedten.) Nem szabad mondani! A régi időket végképp elfeledtem. Jó itt tekintetes úr. Van egy kis számaram, nincs Pesten olyan orvosprofesszor, akinek annyi esze van. Pedig kóróval él és nem aranynyal. Nem olvassa a Lancettet, hanem az ostor végivel olvasatlan kapja az ütést. Aztán (szembe fordul a lányával) itt van nekem az én metropolisom, a tudomány és a művészet, a filozófia és a báj maga. Olvassuk együtt Herbert Spencert... Hogy kezdődik a biológia?

HELENA. Ugyan apa. (Mondja az első sort.)

AZ ORVOS. Élünk a tudománynak, kínozzuk

a házinyulakat, mert az a mai orvosi tudomány. Hamletet olvassuk éhgyomorra és a télen minden pénteken elzongorázunk egy-egy operettet. Ügyszólván direkt telefon-összeköttetésünk van a Savoy-theatreval és a Menus Plaisirrel... Mi is az utolsó párisi chanson?

HELENA. Ez a szenvedélye, produkáltat! (Intonálja a dalt): La chandelle delle delle delle... la chandelle delle delle delle de la Falôte. Eh játék, unom! Tessék elhinni, az embernek elfogy a türelme, itt a természet ölében élni. Buták a hegyek, szépek, de buták, nem mondanak semmit, csak minduntalan ezt: ugy-e be hegyes, ugy-e be kék vagyok. Buták a parasztok, egy szabásra készült valamennyi, egyenruhában járnak, csak amíg kicsik, addig egyéniek, szépek. De végre sem lehet mindég a más gyermekével játszani!

AZ ÖREG TISZTELETES. Haj, haj!

MARIKA. (Balassához.) A nyelve rossz, a szívét nem ismerem, nekem nem barátném, most is alkalmasint csak azért jött be, mert hallotta, hogy maga itt van!

BALASSA. Érdekes leány!

HELENA. Különben a legunalmasabb ember érdekesebb, mint a legszebb tájék. Él, táplál-

kozik. Minden van benne. És alakíthatom. Embereket szeretnék ismerni.

AZ ORVOS. (Karonfogva Balassát, ságva, de jó hangosan.) Hallja, csak úgy kimondja a nagy biológiai törvényeket. Nagyon okos már, férjhez kellene adni. Ugyan nem tud valakit?

HELENA. Megint férjet keresel! Majd megkeresem én magamnak és elveszem, ahol találok, csak emberek közé juthassak.

MARIKA. (Az apjához bújva.) Szégyenlem magam.

BALASSA. (Tréfálkozva, elnyomott érdeklődéssel.) Aztán milyen legyen az, akit méltatni fog, hogy —

HELENA. (Végigmustrálja.) Külsőre lehet olyan, mint maga!

(Némi szünet. Az alakok idegesen néznek Helenára, aki egyedül ül közöttük.)

BALASSA. És belsőre?

HELENA. Nem fontos. A férfiak között valami nagy különbség nincs. Hogy milyen, leginkább az a nő határozza meg, akit szeretnek.

BALASSA. És honnan tudja mindezt a kisasszony. Regényekből?

HELENA. Nem, a világtörténetből.

MARIKA. (Nagy elszántsággal.) Azt hiszem hogy túlzasz!

HELENA. (Megvetéssel.) Oh kis baba, gyere ide, hadd játszom veled, régen nem bábuztam úgylis! (Közeledik Marikához. Az hátrál előle, megfogja a vőlegénye kezét.) Jó, jó, nem bánalak, csak meg akartalak csókolni, szépséges kis törékeny porcellánom. Apa, mehetünk?

AZ ORVOS. Azonnal. A kisasszonynak írok föl még egy rövid receptet. Jó édes orvosságot. Adja a kezét. (Számlálja a leány érütését.) Jó. Így szeretem, nem lassú. Étvágy? Még mindig nincs! Írunk egy kis euxvomicát vegyest szerelemmel. Száz csók napjában. (Receptet ír a térdén.) Ezt az orvosságot pedig szedni kell. Szép piros lesz tőle, a szeme csillog. Arzén. (Átadja a receptet. Kézfogások. Helena mélyen szemébe néz Balassának. Búcsuzkodás közben jön a kis tiszteletes, egy igen kis kufferral a kezében. A hóna alatt egy nagy biblia, szinte nagyobb a bőröndjénél. Odamegy Marikához. Némajátékkal jelzi, hogy nem haragszik, amért mást szeret, boldogságot kíván neki, elmegy a sok kis gyerekes özvegy papnéhoz. Aztán kezet fog mindenkivel, még a szolgával is, aki éppen bejön, hogy elszedje az asztalt, nyilván azért, hogy leselkedjék.)

A KIS TISZTELETES. Tisztelt gyülekezet, nem merek beszélni, nem rendeztem még a

gondolataimat, félek, hogy valami bolondot mondok. (A kezében levő pálczával a lábszárára üt.) Gyű! (El.)

AZ ÖREG TISZTELETES. Hé, megálljon, az orvos úrék elviszik a szomszéd faluig! (Marika kivételével mind nevetve mennek utána. A nyitva maradt ajtón át látszik, amint Balassa és Marianna egymás mellett mennek. Marika, szolgáló ezt nézik. Marika hirtelen elfordul, megsimogatja a homlokát, mintha valami rossz gondolatot akarna onnan letörölni. Megöleli az öreg szolgálót, a fejét annak keblére rejti.)

MARIKA. Dadám, daduskám! Boldog vagyok, olyan boldog vagyok, hogy szeretnék meghalni most mindjárt! Szeretnék sírni, szeretnék táncolni. Soha nem táncoltam, most értem! Tudsz-e táncolni, megtanítsz-e engem. No, gyere. (Derékon fogja, táncmozdulatot tesz.)

HELENA. (Benéz az ablakon. Tréfálkozva.) Hé, Marika, gyere, mert elviszem a vőlegényedet!

MÁSODIK FELVONÁS.

Beüvegezett veranda az orvos házában. Zavart és exotikus berendezés, részint luxuriosus, részint rozoga butorokkal. Iromba nagy vaskályha előtt japáni paraván. Napoleon korabeli kis női írósztal mellett egy már hiányos emberi csontváz. A ház hegyre, fenyvesek közé van építve és ez a veranda üvegfalain át meg látszik. Kilátás egyrészt a hóval fedett fenyvesre, másrészt a szemben levő, nyílt verandás, rozoga kis házra.

I.

HELENA. (Homlokát a veranda üvegéhez szorítva.) Vőlegény úr, beteg úr, jöjjön ki, tavasz van.

BALASSA. (Belülről.) Megyek.

HELENA. (Elejébe megy. Megfogja a kezét, egy karosszékhez vezeti.) Ni, már tud járni, már elmegy!

BALASSA. Valahára. Ugy-e öt napja, hogy magukhoz kerültem?

HELENA. Csak négy, ne tódítsa, únja?

BALASSA. Dehogy. Pompás volt itt maguknál betegnek lenni. Tudom, hogy tél van, de úgy érzem, mintha tavasz volna. (Hol a tájat, hol a leányt nézi.) Ki okozza, a nap vagy maga?

HELENA. Hohó vőlegény úr.

BALASSA. Igaz, nekem nem szabad még hálásnak sem lennem. No én itt furcsa állapotba kerültem, megfordult a világ sorja, lány menti meg a gavallért.

HELENA. Ugyan hagyja, az ön organizmusában őserő van. De én nem értem az egész dolgot, eltévedt a maga kocsija, részeg volt a kocsisa, vagy akkor sem volt már egészséges, amikor a kocsira ült?

BALASSA. Valami bajomnak kellett lenni, amikor Kolozsvárott a szekérre felültem, magammal beszéltem, hangosan szóltam a ropant némaságban. Negyedszer láttam már a menyasszonyomat, és most, hogy hozzája mentem, sehogysem birtam az arczára emlékezni. Az alakja helyett egy testetlen fehérség valami enyhe és határozatlan illat, lebegett előttem.

HELENA. Köszönöm szépen.

BALASSA. Az út tette. Nem volt ébren

körülöttem senki, még a fák sem, még aombok sem, még az ég sem. A hó világította meg az eget és az ég sötétségébe veszett el a hó. Aztán egyszerre minden előleges jel nélkül a fekete éjszakából kiszáguldott a fehér szél.

HELENA. Jaj, deszerettem volna magával lenni.

BALASSA. Minden fehér lett, ég, föld, levegő. Egy másodperc alatt eltűnt minden nyom, de ha megmaradt volna is, nem lehetett többé látni anagy világosságtól semmit. A kocsis a hófuvás ellen fordította a lovakat, azok nem mondtak ellent, fáztak nagyon, megunták az egészet, nem bánták, akármi történik. Jóska, így hívták a kocsisukat, elég gyakorlati ember, csak fog vigyázni. De Jóska már nem igen tudta, hol vagyunk.

Össze-vissza haladtunk. Előre-e, hátra-e? azt se tudtuk már. A lovak is elvesztették a tájékozó képességüket, és úgy vélték, legjobb lesz megállni. A kocsis azonban közjük csördített.

Roppant sebességgel vágattak neki a hófuvásnak. Úgy éreztem, mintha ez nem szánkázás, hanem az ürben való szédítő esés volna. Testem, lelkem elzsibbadt, szemeimet behunytam és a bunda kámzsáját fejemre húzva, a veszedelem közepette arra kényszerítettem magamat, hogy menyasszonyom testi mivolta

alakot öltön előttem, lássam ajkát s érezzem csókjának bensőségét.

HELENA. (Idegesen.) És érezte?

BALASSA. Látni, érezni kezdtem. Az ölembe ült, átfogott a két karjával, mint két szárnyyal. Csak odaérnék már, csak nála lennék már.

HELENA. Hát menjen!

BALASSA. Végre valami életre leltünk. Egy megfagyott katonára és két csókára, akik a szegény közkatona sapkájának rézrózsáját kapargatták. El szerették volna vinni. De az ünnepekre készült, előírásellenes sipka ráfagyott a legény fejére; a két madár hiába vesződött vele, nem tudta elmozdítani. Nekünk se volt mit cselekedni többé. Leszálltunk hozzá, megnéztük, annyi élet volt benne, mint a hóban, mely állig befödte, összefagyott vele.

A csókát elvertük a katona kaczer kis sapkájáról, mindössze annyit tehattunk az érdekében. Szerettük volna föltenni a kocsira, de a lovak belátták, hogy mindennek nincsen semmi értelme, úgy faroltak, hogy a szegény regrutát nem lehetett fölrakni. Mentünk tovább előre, össze-vissza, egészen belezavarodva a térbe, az időbe. Még azt se tudtuk: éjjel van-e, reggel van-e? Másnap, harmadnap? Napok vagy órák óta megyünk-e?

Későn lehetett, talán túl a hajnalon, a lovak kiálltak teljesen, nem akartak, nem birtak tovább menni.

Leszálltam a szánkáról és amennyire csak tudtam a nehéz, hosszú bundában, gyalog siettem előre. Amikor nagyon fáradtnak, nagyon álmosnak éreztem magam, akkor neki iramodtam és futottam. Egyszer-egyszer visszaneéztem, jön-e utánam a szán? Nem vehettem ki csak egy mozdulatlan fekete foltot, amely jó darabig ide-oda mozgott, majd megállt. Mozdulatlan, kicsiny lett, mind kisebb, eltűnt.

Az a gondolat, hogy mint az a nem biztos eredetű pont, úgy eltűnök az életből, ha nem futok, energiámat, testi erőmet tökéletesen fölfrissítette. Szaladtam, elestem, pihentem egy pillanatot, futottam újra.

És mintha lelkemben a menyasszonyom alakja minden lépésemmel mindjobban világosodott volna. Akkor láttam meg magát. Befagyott tavon, vagy óriási tükrön állott?

HELENA. Jó jég volt, az egész mezőség, egyedül korcsolyáztam.

BALASSA. Nem tudom, nekem úgy tetszett, hogy szállt a földön. Ismerősnek látszott, mintha álomban, vagy egy másik életben láttam volna.

HELENA. Én azonnal megismertem. Nevettem. Ah a vőlegény, a villamos, ábrándos, romantikus vőlegény, akit hiába invitáltunk, nem mert eljönni vizitbe hozzánk. Vagy a kis lány nem engedte? No lám, hogy így véletlenül hozzánk került! Tudja-e nem is köszönt, beszélni nem tudott, csak nézett bambán.

Akkor következett az ijedség: maga egyszerre lehunyta szemeit és olyan fehér lett, mint a hó, amelyre feje lehanyatlott. Kérdeztem: Mi baja? Maga egy pillanatra kinyitotta szemeit és felelt: Semmi, fáradt vagyok. Vallattam, van-e öntudata: Ki vagy? Vőlegény. Hová még? Esküvőre. Honnan jössz? Nem tudom. Mit keresel itt? Eltévedtem. Az anyám tüzelt a parton.

Elszalasztottam az apámért. Eddig ölembe vettem a fejét, az arcát a mellemhez szorítottam, hogy meghalljam, ver-e a szíve? Vert még, nagyon is gyorsan vert. Szemeit kinyitotta, reám vetette: Ki vagy te? kérdezte maga. Mondtam a nevemet. Az enyém vagy! sugta és a szemeit megint becsukta. Jó, az vagyok, ráhagytam, de nem szabad, hogy lecsukjad a szemeidet, akarom, hogy láss engem. Engem láss, azt akarom.

Apa hamarosan megjött, a két kis hegyi

szamarunkon. Magát föltettük a szekérre, a fejét az ölembe, egészségi okból, hogy ne rázódjék.

BALASSA. De jó volt nekem, kár, hogy nem tudtam.

HELENA. Bizony nem sokat tudott magáról. De lelt a hideg engem is, féltettem. Az apám ijesztgetett, filozofált. Együtt elmélkedtünk, hogy két hitvány és ifjú szamar-fi szubjektív érzésén mulik egy ép ember elpusztulása vagy megmaradása. Teszem föl: a szamarak nem elég jókedvűek, nem vágnak haza, csak nagy lassan akarnak előre bandukolni, vagy nincsen elég kóró elemozsina, elegendő fűtőanyag bennük és nincs erejük a gyorsaságra és ebben az esetben . . .

BALASSA. Mi történt volna?

HELENA. Egsitus lethalis.

BALASSA. Meghalok, talán így jobb lett volna.

HELENA. Mért?

BALASSA. Illuziókkal mentem volna a más-világra.

HELENA. Boldog maga.

BALASSA. Én az.

HELENA. Én pedig boldogtalan. (Nevet.)

BALASSA. Mért.

HELENA. Mert maga elmegy.

(Némi szünet.)

BALASSA. Köszönöm, hogy tréfálkozik velem. Köszönöm, hogy jó volt hozzám. Egész életemen át hálás leszek érte. Csak azt nem tudom, hogyan. Ha még egy életem volna!

HELENA. Hát hol a másik.

BALASSA. A másé.

HELENA. Nagyon szereti?

BALASSA. Nagyon.

HELENA. Mondja csak, mit tenne, ha nem vehetné el feleségül.

BALASSA. Öt nap még és az lesz.

HELENA. De tegyük fel. Van, vagy lehet egy véletlen, amelyet mi nem ismerünk. Az közben jönne. Mit cselekednék, tudna-e élni, elbirna-e venni mást?

BALASSA. Nem ölném meg magamat, de nem tudnék élni nála nélkül. Az nem volna élet. Nagyon megszerettem. Ismeretlenül is szerettem, de amikor harmadszor vagy negyedszer voltam náluk, akkor éreztem csak, hogy milyen bájos. Az a melankolikus kedvesség, ami lelkéből kiárad, halk beszéde, halk lépése...

HELENA. (Föláll, kiegyenesedik, kéjes és merész mozdulattal nyujtózkodik.) Suhan... az árnyék...

BALASSA. (Föláll.) A tisztaság, a lélek!

Amint így egymás mellett állanak szótlanul, belép az orvos. Gyönyörködve, elmerülve szemléli őket.

II.

AZ ORVOS. Szép egy pár. Pompás egy emberpár, éppen egy pár!

HELENA. Apa, nézzed, ez az úr meg délután már el akar menni, át a papékhoz. Szabad neki?

AZ ORVOS. Szabadni szabad, de illeni nem illik. Amíg beteg volt, itten virrasztottuk, élesztgettük, most meg hogy valami kis hasznát lehetne venni, elillan. Egyébként pedig tisztelteti a menyasszonya.

BALASSA. Mikor volt nála.

AZ ORVOS. Hajnalban.

BALASSA. Hogy van?

AZ ORVOS. No, megjárja. Nincsen olyan erős szervezete, mint magának. Amilyen gyönyörűen építette önt a természet, őt épp oly könnyelműen. Nem tett belé vasat, nincs váza. (Megöleli a leányát.) Van ennek, mi, nekünk van?

BALASSA. Nem nyugtalankodik miattam?

AZ ORVOS. Nem. Hajnalban azonban egy kicsinyt fantáziált, azt mondta, hogy el akar

jönni ide, önhöz, hogy ápolja. Tréfáltam vele, hogy jó, csak a faragó elébb hadd csináljon kerekeket az ágy alá. Az apja aztán megnyugtatta.

BALASSA. Ha szíveskednék és kocsit rendelne nekem.

AZ ORVOS. (Vállat von.)

HELENA. (Hizelegve.) Aztán mikor jön vissza?

BALASSA. Talán soha.

AZ ORVOS. (Dühösen.) Soha? ki meri azt mondani? Hogy meri azt mondani? Ostoba szó, csak egy olyan elbizakodott ember élhet vele, mint az úr! Mintha önt megkérdeznék, hová akar menni, hová fog jutni, merre lesz boldog, hol lesz semmivé. Kérdezték önt, amikor a világra jött, akar-e, és lesz-e beleszólása abba, hogy hol földeljük el? Az a pápista varju ott, éppen olyan fontos tényező mind-ebben, mint ön, kedves mister Newermore! (El.)

III.

HELENA. Csakugyan elmegy? Szerettem volna, ha vagy egyszer feljön velem a havasra. Egy utolsó séta, a millió tornyú góthikus templomban. Még engem is a hit érzése fog

el, ha benne járok, olyan sötét és rejtelmes, mint egy óriási dóm. Maga úgyis szereti azt, ami regényes. Felmegyünk?

BALASSA. Nem, Marika vár!

HELENA. Hát vár még egy pár órát. Aztán végképp egymásnak adom magukat!

BALASSA. Átjön az esküvőre?

HELENA. Nem.

BALASSA. Mért.

HELENA. (Élénken.) Mert minden esküvő úgy hat reám, mint egy temetés! (Csendesen.) És minden temetés úgy, mint egy esküvő. Tudja-e mit? Volt pillanat — a maga betegsége alatt — amig szinte vágytam arra, hogy elmuljon, ne ébredjen föl soha!

BALASSA. Szép.

HELENA. Igaz, hogy engemet is meglepett valami halálvágy. De egyedül nem szeretnék, hanem kísérettel, másodmagammal, igen!

BALASSA. Így beszélnek a lányok, amikor férjhezmehetnek. Egy kis türelem még, majd megjön az a herczeg, akire vár. Mint ahogy én megtaláltam az én kis sápadt herczegnőmet . . .

HELENA. (Hirtelen fölpattanva.) Oh, hogy megvetem magát! Menjen, hagyjon el! (Alakásba szolgáló ajtón el.)

BALASSA. Kisasszony, kisasszony! (Utána megy. A leány azonban kijön megint egy másik ajtón.)

IV.

HELENA. Maradjon bent, no nem haragszom, a nap elbujt, szél van . . .

BALASSA. (Belülről.) Félt a széltől?

HELENA. Féltém. (Meggillantja apját és anyját, akik nagy, fontos sugdosódzásban elmerülve jönnek. A férfi elől, az asszony utána kullog. Helena hozzájuk rohan, megöleli őket.) Apám, anyám!

AZ ORVOS FELESÉGE. (Leánya kezét csókolja.) Mi baj tuba galambom!

AZ ORVOS. (Gyöngédségében ellágyulva, félre fordítja fejét.)

HELENA. Itt hágy, elmegy. Én sem tudok akkor itt maradni.

AZ ORVOS FELESÉGE. Elmégy veled?

HELENA. Nem, magamban, világgá!

AZ ORVOS. Bolond beszéd, egy leánynak nincs semmi tenni valója a világban, egyedül.

HELENA. Hát mi dolgom itt, veletek? Ti öregek vagytok, másról gondolkoztok, másról

beszéltek, én nem értelek titeket, ti nem érteket engem. Te imádkozol, te filozofálsz, én pedig élni, élni, lenni akarok! Kikövetelni az életből a részemet, nem adott semmit, nem adtatok semmit!

AZ ORVOS. Hát mit tegyünk? Mit? Megöljem?

AZ ORVOS FELESÉGE. Kit? (Mindhárman hirtelen tekintetet váltanak.)

AZ ORVOS. Azt az embert, aki idejött, ide-
tolakodott. Ott kellett volna hagyni a jégen.
Gémberedett volna meg. Mért is hogy az ember
beleavatkozik a végzet dolgába! Látod kis
királyném, milyen jó volt nekünk, amíg egye-
dül voltunk. Mért hagyta el engem, mért hagy-
ta el engem! Nem szeretsz már?

HELENA. Szeretlek.

AZ ORVOS. De őt jobban.

HELENA. (Nem felel.)

AZ ORVOS. Törvény, így kell lenni; igen helyesen. És ő téged?

HELENA. Nem tudom. Ha szeretne, elbirna-e hagyni. Mégis, talán.

AZ ORVOS FELESÉGE. Biztosan.

AZ ORVOS. Lehet-e hogy téged, ha akarod, valaki ne szeressen.

AZ ORVOS FELESÉGE. (Küzdve magával, majd titkolódzva.) Ti vagytok az okosok, az

írástudók, engem lenéztek, kinevettek, ti németet tudtok, úgy beszéltek, hogy meg ne értsen, én vagyok a parasztasszony, jó legyek én a parasztasszony, de én egyet tennék.

AZ ORVOS. Mit?

HELENA. Kinek?

AZ ORVOS FELESÉGE. Ennek a gyönyörűséges úrficskának, ennek a szépséges férjnek valónak. (El.)

AZ ORVOS. Bolond asszony. Gyere ide kicsikém, ülj az ölembe, mint régen. Beszéljünk okosan. Mondd, hogy mi bajod, valljad ki nekem édes szívednek minden titkos bánatát. Nem-e én voltam dajkád helyett dajkád, nem a földön másztam-e veled, amikor mászni kezdtél, ki takargatott be éjjel, ki játszott veled nappal? Nem ismerős ez a kopasz, kopott fej, nekem nincs más ismerős, csak a tündöklő, bűbajos arcod. Mindenki idegen előtttem, csak te vagy az, akihez tartozom és akit, hogy megismertem, minden haragom a föld ellen elfeledtem. Te vagy az értelme és magyarázata annak, hogy élek és abban a pillanatban, amelyben te magadat nem jól érzed itt, adieu szerves existenzia, szakítunk!

HELENA. (Megczirógatja.) Apóka.

AZ ORVOS. (Nekividulva.) Mondok neked

egy titkot — minden férfi egyforma. Felejsd el ezt az egyet, hozok neked helyette tízet. Szép katonatisztet, városban lakó, kikent-kifent urat, felköltözünk Pestre, nekem van még erőm, van tudásom, újra kezdem! Tréfa, tréfa, ne haragudj meg érte, hallom én éjszaka, hogy aludni nem tudsz és én nyitott szemmel virasztok és a szívembe nyilalok, amikor sóhajtasz. És nem vagyok én olyan öreg, hogy ne tudnám: ez a diadalmas, az illatos, az erős és erőszakos tavasz, a föld legszebb törvénye, gyűlöletes kóralak, elvben imádom, tényleg átkozom . . . Ostoba, czéltalan, kíváncsi játék — maga az élet! De én azt akarom, hogy játszd — szépen és boldogan. Akarom. (Fölkel, föl és alá jár a szobában.) A gyűlöletes véletlen, ha téged lát meg először, ha el nem fogja előled az, az a kis mazna . . . Különbén az ember egy tökkolop, nincs összehasonlító képessége. Fel fogom nyitni a szemeit. Nem fogok beleegyezni a választásába. Hogy mi jogon? Jog, van-e erősebb jog, mint a tied? Te szereted, te kívánod, ő szeret és kíván, egymáséi lesztek!

BALASSA. (Belülről.) Süt-e már a nap kisasszony?

AZ ORVOS. Menj hozzá, hív!

HELENA. Nem süt, várjon. (A lakásba el.)

V.

AZ ORVOS. (Rámordul feleségére, aki nesztelenül áll meg a háta mögött.) No mit akarsz?

AZ ORVOS FELESÉGE. Semmit. De kend nem ember.

AZ ORVOS. Miért?

AZ ORVOS FELESÉGE. Elpuszította a lányát!

AZ ORVOS. Én. Miért.

AZ ORVOS FELESÉGE. Az én mellemről elvette, magának nevelte, királynénak. Hopp lelkem királykisasszony — adja már most férjhez. A pap a lányát férjhez adja, de kend a magáét soha! Nem jobb lenne-e bevinni a városba — urak szeretőjének, legyen belőle ami lesz, amire nevelte . . .

AZ ORVOS. Elhallgass, banya! Mondd, hogy mit akarsz. Mit settenkedsz körülöttem? Elmenjek veled a paphoz, megesküdjem veled még egyszer?

AZ ORVOS FELESÉGE. Szónokolni maga tud, azt tudom. De tenni.

AZ ORVOS. Tenni? De mit.

AZ ORVOS FELESÉGE. (Egészen közel

az urához.) Az Isten szabad az ember életével. Az ember nem szabad, azt tudom. Isten ments! (Keresztet vet magára, az urára.) Én csak egy egyszerű nő vagyok, de azt látom, hogy maga az eszében valamit forgat. Megvan még az a fehér pora, akit úgy őrzött. Hol van? Ha maga oly hitvány, gyáva, adja, én megkevelem. (Szünet.) Hármunknak. Magának, nekem, Helenkának. Érdemes az ilyen népnek élni? A paplány, az férjhez megy.

AZ ORVOS. (Elgondolkodva, halkal, magának súgva.) Vagy meghal. (Hangosan, erőlyesen.) Mondd ki, mit kerülgeted, mondd, hogy megöljem!

AZ ORVOS FELESÉGE. Jézus, Mária, megölni, az Isten azt nem engedí, nem akarja. De azt akarja-e, hogy a mi rubintos virágunk menjen el helyette?

AZ ORVOS. (Halkal, magának.) Egyiknek tudom el kell menni!

AZ ORVOS FELESÉGE. Persze, ilyenek magok urak. Ilyen a magok szeretete! A macska a kölykét nem hagyja.

AZ ORVOS. A szájába viszi, ha a folyamba akarják dobni!

AZ ORVOS FELESÉGE. Négy éjszaka imádkozom magáért. Lestem, hogy vergődik, láttam,

hogy azt a port dugdossa. Mit akar vele? Ma bemegyek a barátokhoz, gyónok.

AZ ORVOS. (Szinte magának.) Én pedig ölk!

AZ ORVOS FELESÉGE. Itt járt a halottkém, a kisbíró, adtam neki egy verdung pálinkát. Az eszét ez már végképp beitta.

AZ ORVOS. Tudom, tudom, az élöket eltemetné, a holtakat költögetné. Ostoba ficzko. De okosabbak-e a városi urak, kinek van itt szeme? A borbély bonczol. A főfizikusnak megtiltotta a felesége. Különben engedje meg? Szerszámaival krumplit hámoznak, palaczkot bontanak. Csak hajuk van az embereknek! Eszük nincs. Ha akarnám elpusztítanám az egész kört.

AZ ORVOS FELESÉGE. (Szárazon.) Hogy hervad, hallotta, hogy rí éjjel?

AZ ORVOS. Az a szárazság éljen és az én virágos fám pusztuljon el virágjában! Az az árnyék, az a semmi, az a senki! Ez akarja elszeretni az én édes szép violám, igaz, jogos, hozzáillő párját! Az enyém: a termékenység, az egészség, tehát maga az erkölcs. Az a béka! a meddőség, vagy ami még rosszabb: beteg gyermekek praedestinált anyja, véghetetlen nyomorúságok várható szülője, a fajrontó, az emberi kórságok kipusztíthatatlan típusa. Tehát maga az erkölcstelenség. Az arczának ez ártatlan

szendesége: bűn és ámtás, a fehérsége: csúf kendőzése a természetnek. A szája arra termett, hogy imádkozzék és csókok után vágyik.

Nem, nem fogsz csókot rabolni, idegen ajkat elfoglalni mástól, én kis kálvinista szentem!

Fúj, irtózom magamtól, nem vagyok-e meghibbanva, nem szeretem többé az embert, nem szánom többé a beteget! És ő bizalommal nyújtja fáradt kezét a kezembe minden napon: doktor bácsi gyógyítson meg, a jövő héten lesz az esküvőm, nem akarok sovány, sápadt, szenvedő lenni, virítani szeretnék az uramnak: »Jó, jó kis lányom, virítani fogsz!« Megcsókolta a kezemet, itt, itt. (Mereven nézi a kezét, majd elutasító mozdulatot tesz vele!)

Gyávaság, száanalom, ha száz élete volna, azt is el kellene vennem! Az orvosi esküm — hamis eskü, a földi törvény, mely azt parancsolja rám, hogy életének hitvány, szakadt fonalát megfoldozzam — bűnre kényszerít. Legyek erkölcsös, tehát gaz. Papok nevelése, hiúság majma. Mi közöm a moráljukhoz? Adnak nekem valamit? És mit kívánnak tőlem? Azt, hogy árnyékká tegyem az én erőtől duzzadó, egyetlen valóságomat, a leányomat. Az orvos talán még engedelmeskednék, de az apa határozott. (Szünet.)

Az orvos! Mit mond az orvos? Egy leány van a kezeim között, csupa morbidezza. Ha becsület volna az orvosokban, siettetnék azoknak az elmúlását, akik organikus bajban szenvednek. Ha bátor álladalmak lennének, szelíd és könnyű, de biztos szerrel elpusztítanák azokat, akiknek szervi bajuk van. Mert ezeknek az élete veszedelem a többi emberre, a nagy egészre. Ám az orvos húzza-vonja az áldatlan vért, mert üzletnek nézi az emberi életet. Fúj, bestiák, kalmárok, gyilkosok! (Szünet.)

(Felesége felé fordul.) Mit mosolyogsz, he? Mit kíséred a gondolataimat? Hogy mi vagyok én? Nem tudok magamban eligazodni. Mit tettem? Megváltoztattam éneimet. Hogyan fogok elélni ezzel az újjal? A régit, a köznap módra becsületeset már megszoktam, ez az erős, ez a nagy, ez a cselekvő: éget, nyom, lerogyok alatta. Hát lerogyok, de csak aztán, hát megőrülök, de csak miután boldogságot árasztottam szét magam körül. Kéjelgek abban a gondolatban, hogy az én kadaverem trágyázza meg legszebb virágom földjét.

HELENA. (A szobából.) Apám, apám, jöttek érted!

AZ ORVOS. Ki?

HELENA. Papék.

AZ ORVOS. Megyek, megyek! (Izgatottan keresi kalapját, botját, de hirtelen leül.) Elpusztítani alattomos módra! amikor csak útat kellett volna engedni a természetnek, hadd teljék be az igazsága. Hadd lett volna boldog, egy-két hónapig, egy-két évig! Eh, ezek a beteg nőcskék túlélnek egészséges férjeiket, megerősödnek a gyermekszülésben és öregségükre meggyógyulnak.

Teljék be sorsa!

HELENA. (A szobából.) Apa, mit csinálsz, hol vagy, a tiszteletes úr van itt.

VI.

(Helena, az öreg pap kijönnek. Balassa.)

AZ ÖREG PAP. Friss jó napot.

BALASSA. Marika fölkelt?

AZ ORVOS. Hogy vannak otthon?

AZ ÖREG PAP. A doktort várják. Marika nem tud a sokféle orvosságon kiigazodni. A dadája meg mind egyszerre bele diktálná.

AZ ORVOS. Átmegyek. (Haraggal.) Ilyenek ezek a vén parasztasszonyok, mindenkit meg étetnének. Jön haza?

AZ ÖREG TISZTELETES. Engem ide keresztelőre hívtak, de úgy látszik temetnek előbb. Temetés és keresztelés, élet és halál, mert, hogy . . . Megnézem. (Az orvossal együtt el. Utánuk bandukol az orvos felesége.)

VII.

BALASSA. Kit temetnek?

HELENA. (Kinyitja a veranda ablakszárnyát, amelyen át látszik a szomszédos ház előtt összeverődött tömeg.) Egy taliánt. Ilyen örültek ezek az olaszok, idejönnek a kegyetlen erdélyi télbe. A napot, a tengert, a gyönyörű márványtemplomokat elhagyják, hogy a fiatal fenyőfákat rakásra öldössék. Azelőtt legalább az oláhok cselekedték, most pedig csupa olasz nálunk a fakereskedők munkása. Némelyik pénzt visz haza, némelyik itt hagyja az irháját is.

BALASSA. Fiatal volt?

HELENA. Férfi volt. Én látom innen, most tették a szent Mihály lovára. Pap nincs, de ni, egy nagy fakeresztet tettek a holtában is hatalmas, kidolgozott tenyerébe. Rendesen fel van öltöztetve az ünneplő ruhájába, még a kék

nyakravalóját is csokorra kötötték a nyakán. Fejvánkosnak oda gyürték a feje alá a széles karimájú fehér kalapját. Oh, még szemfödője is van! Egy kis fehér kötő, alighanem a kis leányának szánta, de már nem volt ideje, hogy haza küldje.

BALASSA. Mért nincs koporsója?

HELENA. Nincsen, sírja sincsen. Azaz: a koporsója, a sírja egy, a havas tövében egy nagy hógömb, amelybe a szegény napimádó taljánt belehelyezik. A temetőhöz, a megszentelt földhöz, nem lehet ilyenkor hozzá félni. A csendes idegen, tavaszig ebben az ideiglenes sírboltban marad.

BALASSA. Megfagyasztják?

HELENA. Jó meleg van ott. Aztán májusban egyszerre jön a hőség, hó elolvad, ember elolvad, beissza a föld, elissza a patak, magába szedi a tenger . . . Ebből a becsületes emberből nem eszik a szentelt föld egy csipetnyit is.

BALASSA. Oh be okos kis lány maga.

HELENA. Tanultam egy kis természettudományt. Fázom is magamtól . . . Brr, de átjárt a hideg. Betegyem az ablakot, nem akarja nézni a temetést?

BALASSA. Nem.

HELENA. Mit akar hát?

BALASSA. Beszélgetni magával utoljára.

HELENA. Jó. (Becsukja az ablakot.) Legyünk vidámak.

BALASSA. Legyünk vidámak, úgyis, ki tudja . .

HELENA. Engem is valami halálsejtem fog el, de lehet, hogy csak megfáztam és náthás leszek! De mégis bensőmben, valamitől reszketek — mi dolog ez? — félek! Fogja meg a kezemet.

BALASSA. (Megfogja.) Fél még?

HELENA. Nem. Valami édes nyugalom szállt le rám. Beszéljen nekem a szerelemről. Ne nézze, hogy leány vagyok, vidám czimborának nézzen, aki férfi, nem tud semmit, de meg tudhat mindent.

BALASSA. Én, magának?

HELENA. Mit néz reám kémlelődvé és csudálkozva. Ez életben nem látjuk talán soha egymást és ön előtt többé titkom nincs nekem. Csak sejtem a szerelem egész titokzatos nagy világát, de biztosat róla semmit nem tudok. Kis lány korom óta pedig — utolsó vallomás, hát nem szégyenlem — másat se tettem, mint lestem, hallgattam, hallgatóztam, mint amikor gyerekek a táviró póznára szorítva fülöket, öntudatlanul figyelnek a világ neszére s az

elektromosság halk hangjából kiérzik az élet búsán zengő dallamát . . . Néha, néha fölszáll egy szikra, előttem is föllobbant egy-egy fényes reveláció. Láttam virágok pázrását, galambok, amint csókolództak, a fecskét, amint etette a párját, a fiát . . . Az embereket nem lehetett megfigyelni, az apám anyámat csak azért szerette, mert én vagyok. A parasztok? Azok inkább azért szeretnek, mert élnek. Pedig — azt hamarosan éreztem, hogy megfordítva van.

BALASSA. Úgy, úgy, azért élünk, hogy szerethessünk!

HELENA. Tizenötéves lettem és egyszerre föllobogott, forrt, a lelkembe áramlott ez az axioma.

BALASSA. Egészen úgy, mint én fiú koromban. Úgy látszik, nekünk egy, vagy hasonló a vérünk.

HELENA. A leányok eltagadják, úgy parancsolja a nevelés és a hagyomány. Nem beszél róla tovább én sem, lássa, elpirít valami . . .

BALASSA. A hamvak hamva, a szemérem!

HELENA. Nem, az emlék, amikor jöttek a nagy könyvszerelmek. Akiről csak olvastam, minden leány, akinek szerelmeért férfi esengett, az én voltam. Ha látott volna maga engem abban a korban, olyan régen volt, két éve. Benéztem

a tükörbe — ha egyedül voltam — estve. Szemléltem magamat, hogy nem voltam felöltözve. És úgy itélem, érdemes vagyok arra, hogy küzködjék értem mindenki — a senki. Egy kicsinyt szerelmes is voltam magamba.

BALASSA. Azt értem.

HELENA. De a könyvszerelmek elmúltak, csend lett. Akkor, egyszerre, támadt egy furcsa epizód.

BALASSA. (Türelmetlenül.) Mondja, mondja.

HELENA. Hogy is volt csak, nem tudom, hol kezdjem. Nem a férfiúnak mondom, hanem a barátnak. Hogy vidáman töltsük az utolsó perczekeket. A vendég mulasson búcsuzóra...

BALASSA. Szeretett valakit? titkon csókolódtak?

HELENA. Nem. Csak a levegőt csókoltam, amelyet alakja érintett. Forró arczomat a tárgyhöz értettem, amelyet ő vagy egyszer megfogott. Régen volt, talán igaz se volt...

BALASSA. És hogyan támadt?

HELENA. Egyszerre jött. Úgy, ahogy a nagy veszedelmek. Csaknem megőrjített a gondolat, hogy amikor megtaláltam, elvesztettem. Hogy így elkésett, meg tudtam volna ölni... gyűlöltem, megvettem és másra, mint reá gondolni nem tudtam egy pillanatra sem. Hogy

nem lesz enyém, hogy lesz egy órája is, amikor nem reám gondol, föllázított a természet ellen. Nem néztem magam a tükörben este, hanem az ágyra bámulva — felöltözve — egész éjjel dühömben sírtam... Régen volt, talán igaz se volt, elmúlt. Hogy magának elmondtam, meg is bántam. Nem mondja el ugy-e senkinek?

(Pillanatnyi csend. A férfi szenvedélyesen nézi a leányt, küzködve keresi a szavakat, hogy mit mondjon.)

A leány utolsó szavaiba kapcsolódik az ott kint megkezdődött temetésnek a tompán hangzó halottj éneke:

Circum dederunt me genitus mortis dolores inferni, circum dederunt me!)

BALASSA. A szívembe zártam, soha meg nem tudja senki. De maga sír.

HELENA. Jó érzés, megkönnyebbít. És a maga szívét, nem nyomja — amitől szabadulni akar — semmi?

BALASSA. Egy régi emlék. Szerettem én is boldogtalanul. Az idejét sem tudom, némely részlete már szinte ködbe vész... Nem hirtelen jött, vártam szenvedélyes hittel, halálra kerestem, vakmerően, elbízva, szüntelen idéz-

tem. És hogy lángoló szárnya vállamat érinté, csak hogy meg nem égtem, csak hogy le nem rogytam tőle. Oh, gyötrelmesen boldog, kínozva kéjes órák! Futni szerettem volna tőlük és könyörögtem nekik, hogy maradjanak! És estve est után, csak egy reményben éltem, ha reggelre ébredék és az egész elfoszlik, mint az álom, és hogy — újra látom. Örökké válakoztam tőle, gyűlöltem, hogy marasztott és gyűlöltem, hogy eleresztett, úgy gondoltam, hogy ha igaz férfi lennék, rajta áttiporva kéne szabadúlnom és azt éreztem, oda feküdni lába elé és engedni, hogy áttiporjon rajtam, mily boldogság volna! Félttem gonoszságát, és ezért imádtam, láttam nagy szépségét, melynek az árába kerül az életem, minden törekvésem, erőm, becsületem, lelkem üdvössége... És eszem bármit ítél, a vérem mind azt súgta: többet ér egy csókja. (A férfi szavaiba kapcsolódik a kívülről behallatszó halotti ének folytatása.)

Requiem aeternam dona ei domine, et lux perpetue luceat ei!)

HELENA. Elkérte, megkapta?

BALASSA. Nem. Összeszedtem magam, elfutottam tőle!

HELENA. Gyáva, gyáva!

BALASSA. Elismerem, de büszke vagyok rá. És meglesz a jutalmam érte, az én kis fehérgerlém, akihez visszataláltam, visszatérek.

(Kint a halotti ének felzúg:

Dolores inferni, circum dederunt me!)

VIII.

AZ ÖREG TISZTELETES. (Jön.) Vége van. Nem istenes, nem törvényes, de szép volt!

BALASSA. Készen vagyok az útra, megyünk?

AZ ÖREG TISZTELETES. Még pár perc. A temetkezők még levetik a gyászflórt — aztán keresztelünk. A kisasszony lesz — úgy hallom — a keresztanya. És a férfi?

HELENA. Nincs. Majd helyben fogok valakit. (Balassához.) Nem akar maga?

BALASSA. Ha parancsolja.

HELENA. Kérem. Csak átöltözöm. Van egy menyasszonyi ruhám. Az apám a városban volt tegnap, hozta, nem tudom mi jutott eszébe. (El.)

BALASSA. Aggódok Marikáért. Sokat álmodom róla.

AZ ÖREG TISZTELETES. Még a valóság sem igaz, nem hogy az álom! (Megrémül azon, amit mondott.) Hogy így, úgy. Mert, csak az a valóság, amelynek megvan a bizonyosága. Nincs semmi baj, csak hogy egyszerre voltakotok betegek, és a lány restellte, hogy neked itt kell lenned ebben a rendetlen házban. Nem tehetnek róla, egy kicsinyt cigányok. Kezdetben magam is megrémültem. Fázott, még rimánkodásra sem evett, szemlátomást fogyott. Úgy láttam, hogy moraliter szenved, de nem lehetett belőle kivenni, hogy miért. Ez az öreg bolondos orvos még jobban rám ijesztett, azt kérdezte, hogy vállalom-e a felelősséget, hogy egy phtisikus leányt adok férjhez. De másnap belátta, hogy tévedett, Marikának semmi szervi baja, ő vetette el a sulykot, tévedt. Gondoltam, hogy talán elhalasztanók az esküvőt. Megpedzettem, Marika halotthalvány lett tőle.

BALASSA. Nem! nem, hogy is gondolnak ilyent!

AZ ÖREG TISZTELETES. Nem is annyira én, mint ez a fuzsitus doktor... De tudománya van, azt meg kell neki adni. Egy napi járó földre is, szekeren hurczolják. Most nem mozdult Marika mellől. Hogy így, hogy úgy,

mást nem bocsájt hozzá. Vasat adott neki. Az orvosságtól virúlt, de még jobban attól, hogy meghallotta, nincs már semmi bajod, jösz érte.

BALASSA. Siessünk.

AZ ÖREG TISZTELETES. Előbb hadd végzek a kis kereszténynevel. Ti se késsetek soká. (El.)

IX.

HELENA. Itt vagyok!

BALASSA. Valóságos menyasszony!

HELENA. Csak vőlegény kell.

BALASSA. Megmondtam, keresünk.

HELENA. Jó, csak olyan legyen, aki független, derék, szép és egész életét nekem szenteli.

BALASSA. És az élet egyéb kötelessége, a munka...?

HELENA. Semmi és senki, csak én. Féltékeny vagyok előre. (Nevet.)

BALASSA. Menjünk?

HELENA. Majd jönnek értünk. Különben is, a hókus-z-pókusz elébb hadd végezze el a pap.

BALASSA. Hisz-e magácska Istent?

HELENA. Egy lányhoz, ilyen kérdést, hogy is intézhet? Szabad-e nekem azt mondanom,

hogy nem hiszek, pedig nem hiszek, nem, emelt fővel vallom! Kis lány koromban — ha nem untatja — még sejtettem Ő róla, a nagy Elmondhatatlanról valamicskét, főképp a karácsonyfa végett, amit a fia hozott nekem. Az anyám is, titokban tanítgatott róla, hogy sokat kell hízelegni neki és akkor — lehetünk bár rosszak — mindent megbocsájt. Tetszett nekem az idea, hogy van valaki, egy legnagyobb úr, aki nekem mindent adhat, főképp cukros ételt, selyem bababutort, bádogkatonát. De apám az anyámat mindig kikapatta, ha észrevette, hogy imádkoztatott. »A gyereket elbolondítani!« — mondta, »nem mégysz, úgyis elég nagy a fantáziája!« És a szívemet — ahol mondják lakozni szokott az isten — az én kis apókám vette munkába. »Az istent tagadni« szólt »nem érdemes, nincs kizárva, hogy van, de én nem hiszem!« És én szakasztott így gondolkodom róla. Mégis, volt idő, amikor szerettem volna imádkozni hozzá, de nem tudtam. Nem tudok hazudni. Nem azért, mert azt bűnnek tartom, de nem tudok, mert nem fér hozzám. És rútol füllentenek előtte, leborulva, létét vallva . . . De tenne velem csak egy kicsiny csudát is! Nem köznapi csudát, mint éj és nappal változása, az, hogy élünk, hogy

a kezdet és a vég fogalmát meg nem értve valamennyien, akik csak vagyunk, függünk a levegőben . . . Hogy a tér és az idő végtelenjében szállunk, mint egy óriásnál óriásibb lég-hajó, amelyből minden pillanatban kihull és eldobódik a ballaszt — a halott. Ezek a csudák mindenkinek szólnak, de tenne velem egyet, csak egyet.

BALASSA. Mit, milyent?

HELENA. Azt, hogy maga engemet szeretne.

BALASSA. Ez vallomás! (A kezébe rejti arczát.)

HELENA. Az. Nos, mondja meg az igazat, hogy utál érte!

BALASSA. Hogy utálok-e? Rettegve, kéjjel, amig gyönyörűség és sírás eláraszt belől — hallom azt, amit én érzek!

HELENA. Maga . . . engem . . . oh édes, édes isten! (Csend.)

BALASSA. Lásza, ezt nekünk egymásnak elmondani soh'se kellett volna.

HELENA. Megfulunk, hogyha hallgatunk!

BALASSA. És mit teszünk most?

HELENA. Most élünk, élve maradunk.

BALASSA. De hogyan? A mi szerelmünk bűn és kárhozat, a mi szerelmünk lehetetlen!

HELENA. És ezt egy férfi mondja?

BALASSA. Egy férfi, akinek a kezén (mutatja a jegygyűrűjét) ez van!

HELENA. Egy hitvány aranykarika... pénzért mindenkinek ver ilyent az aranyműves! Gyárilag csinálják. Hagyja a gyűrűjét annál, akinek adta, de maga az enyém és én a magáé vagyok.

BALASSA. És a becsület...

HELENA. Hát az a becsület, szerelmet hazudni gyengédségből, szót tartani, csak azért, hogy az ostoba szó úr legyen. Áltatni ma, hogy holnap legyen boldogtalan és ne ma... A kis papleány egy hét alatt szépen kisírja magát, de mi ketten —

BALASSA. Belepusztulunk.

HELENA. Ugy-e maga is belátja. És egymással lenni, reggeltől estig, estétől reggelig... (leül a férfi lábaihoz). Ne legyen bús, csak az arcát elborulni ne lássam. Tudja-e, maga néha olyan, mint egy kis fiú, dajkálni szeretném... Tegye el a kezét innen. (A Balassa arczáról lefejtí annak a kezeit.) A szemeit hadd lássam. Soh'se hittem, hogy embernek ilyen szeme lehet. (Hozzája nyul, aztán a maga kezét megcsókolja.) Szemem. (Kaczag. Majd az ajkát tartja a férfi elé.) Az ajkad.

BALASSA. (Megcsókolja, hosszan, szomjasan csókolja. Majd hirtelen felugrik.) Ez árulás, ez bűn, alávalóság!

HELENA. (Alázatosan, hízelegve.) Nem kell mindjárt azt mondani, hogy nem. Fájna neki, belebetegedne. Csak csendesen, hozzászoktatni a gondolathoz... Előbb maga ír neki, hogy beteg, apám nem engedi el, el kell halasztani... Én inkább várok, akár addig ne is lássam, bezárkozom ide, ki sem mozdulok és magára gondolok addig mindég. Aztán ő is elúnja. Az ilyen kis jónevelésű lány inkább a főköttőért akarja a férjet, szokásból. Aztán maga szépen, szépen elbúcsuzik tőle, írásban. Hogy hozzá menjen, lássa, nem akarom, nem akarom!

BALASSA. Elszökni, elhagyni, összetörni!

HELENA. Elszökni, elhagyni, összetörni akkor, amikor már asszonynyá tette! Oh férfilogika.

BALASSA. (Mélyen elgondolkozva, majd hirtelen.) Az anyám elé kerülni, a kezét megcsókolni, fölkeresni az apám sírját, játszani nőtestvérem gyermekével... A fejem fölemelni, a tisztességre hivatkozni... soha többé nekem ne lehessen?! Nem, én megyek és hiába lázít, én rossz, én édes, én egyetlen angyalom! Érzem,

hogy öntudatomat a mámor elborítja, még egy pillanat és magamat nem látom, nem találok! Iszonyu gondolat, hogy szememet a forró vakság fődje, iszonyodom magamtól, hogy aminek érintésétől is magamat messze óvtam, mindkét karjával beszorítson a gyalázat. Megcsalni azt, aki mint az istenben hitt bennem, eltiporni egy ártatlan, bájos, szűzvirágot, aki nem nyitott, csak a kedvemért . . .

HELENA. (Kiáltva.) Frázis, frázis.

ÖREG TISZTELETES. (Kint.) Imre, Imre!

BALASSA. (Kibontakozva a Helena karjából.)
Megyek! Az isten megáldja, örökre! (El.)

HELENA. Elhagy, el tud hagyni, engem hagy el!? (Utána rohanva az ajtóban.) Imre, Imre! (Leül a földre, jajgatva, énekelve, mint a parasztasszonyok.) Elment az én szépem, jóm, elment, akit küldtek nekem, hogy az ölében elvigyen. Én vagyok az ő gyönyörűsége, pihenője, világa. Én kellek neki, csak én, én egyedül és senki más. (Arczával a földet érinti, a csendben elfojtott, fuldokló zokogása hallatszik.)

X.

AZ ORVOS. (Jön, megáll az ajtóban, elzül-
löttebb a rendesnél is. Ijedten, mozdulatlanul
nézi a leányát, majd rákiabál.) Helena, Helenka,
alszol? Kelj föl, ébredj!

HELENA. (Fölül a földön. Gyermekies, gü-
gyögő hangon, panaszolva.) Apó, apóka, elment,
mindörökre!

AZ ORVOS. Hova?

HELENA. A menyasszonyához.

AZ ORVOS. A menyasszonya nincs többé
— meghalt.

III. FELVONÁS.

Munkaterem gépgyárban. Egy kis, üveggel elrekesztett része iroda, elég kényelmes szoba-berendezéssel. Egy íróasztal, mindenféle villamos szerszámokkal, házi és vasúti telefonnal. Zöldernyős villamos lámpa ég rajta. Egy másik asztal. Az irodából vas csigalépcső szolgál föl a Balassa lakásába. A nagy munkaterem sötét. Hátul ég csak — sodronyos lámpásban — egy szál gyertya.

I.

HELENA. (Az íróasztal mellett ülő és dolgozó Balassa ölében ül, elveszi előle a papírost, kezéből a tollat.) Nem engedem tovább dolgozni. Egy csókot!

BALASSA. (Megcsókolja.) Menjen, maga hízelgő macska!

HELENA. Nem hízelgésből, komolyan mondom, mennél többet csókolódzunk, annál job-

ban szeretem. Kezdetben nem is esett olyan jól. Úgy látszik, meg kell tanulni a módját. De mi, úgy-e tudjuk, van-e a világon, aki úgy tudja?

BALASSA. Nincs.

HELENA. Amilyen eszes voltam én lánykoromban, olyan buta voltam. Tudtam én mindent és mégse tudtam semmit. Egy lány akármilyen fölvilágosodott is, még ha orvos lánya, is csak igen általános fogalmai vannak a szerelemről. Például én azt hittem, hogy a férfi reggeltől estig képes az ajkát az asszonyának ajkán tartani. Különben úgy is lenne helyesen! (Nevet.)

BALASSA. Hát nincs-e így?

HELENA. Majdnem így van. Én különben jobban szeretem most magát, mint lánykoromban. Akkor egy kicsinyt gyűlöltem is, hogy mást akar elvenni, nem engem. Érdekelt, érdekelt, szerettem, szerettem, de inkább a hiúságomnál fogott meg.

BALASSA. No ugyan?

HELENA. Hogy olyan hidegen viselte magát, hogy nem tudtam eltéríteni a kis papleánytól. Éreztem, hogy én annál százszor külömb vagyok!

BALASSA. Az szent volt, legyen az emléke áldott!

HELENA. (Sértődötten.) Még mindég az eszében jár az én kis símahajú, porcellánbaba riválisom. Én megvallom, haragudtam rá, amikor megláttam a maga karján. Hogy elvette magát előlem. És meghaltam volna, ha nem tudom visszavenni. Nem, a szégyent, a megaláztatást, a jogtalanságot túl nem éltem volna.

BALASSA. Hagyjuk, drágám, ő elment a mi boldogságunk, a saját boldogtalansága elől.

HELENA. Tudja mit, ha a szegény — sajnálom én is, nem vagyok én rosszszívú — a maga felesége lett volna, én bementem volna a házukba és onnan elcsalom magát.

BALASSA. Tudom. És én mentem volna. Jézus kegyelmes volt hozzá, megóvta szenvedéstől és megaláztatástól. De ne beszéljünk róla, álmomban úgyis többet van velem, mint ahogy az természetes.

HELENA. Ne tagadja, maga még egy kicsinyt szerelmes bele.

BALASSA. Én, maga mellett?!

HELENA. Meg ne tudjam! Minden gondolatodnak az enyémmek kell lennie. Álmodni sem szabad másról, csak rólam. Féltékeny vagyok még a munkájára is, rosszul esik, hogy mással is foglalkozik, nemcsak velem.

Úgy szeretném, ha független, nagy, gazdag úr lenne és nem csinálna semmit, csak azt, hogy nekem él. Hogy az enyém legyen.

BALASSA. A magáé vagyok egészen.

HELENA. Én is, a tied egészen! (Tréfálkozva.) Sohse hittem volna!

BALASSA. Hogyan?

HELENA. Mindég azt hittem, hogy az első férfi, akit megismerek, csak az aranyhidacska lesz, amelyen átmegyek azokhoz az asszonyokhoz, akik megnézik a világot... Úgy biz, elbizakodott leány voltam, szépen kieszeltem, hogy egy férfi — bárha nevét adja — nem érdemel engem. És ha eljön az idő, nem térek ki az elől, amit maguk bűnnek neveznek, de több ízléssel csinálom, mint a legtöbb asszony: nem hazudok, mindegyiknek megmondom, mielőtt elhagyom... No ne rémüldezzön, tréfa, csak azt akarom, hogy nyugodt ne legyen egy pillanatra... vigyázzon, féltsen, az ölében hordjon. Úgy szeretem, olyan szép, ha így, mélyen, búsán elgondolkodik! (Megcsókolja a nyakát.) Nevessen! (Nevet.)

BALASSA. Azért se!

HELENA. Akkor nem kap vacsorát!

BALASSA. Éhes vagyok, kérek. Mit főztek?

HELENA. Finom, jó dolgokat. Mindent én

csináltam. A gyönyörű kis főzőedények kedvéért. Köszönöm, hogy vette őket. A kis fujtatót, a kis szitákat megcsókoltam. De jó is asszonynak lenni, a szívem megremeg a boldogságtól, ha a tiszta konyhát, a sok, falraakasztott rézedényt látom. Vegyen nekem, vásároljon még többet, mindent. Leszünk mi még gazdagok!

BALASSA. Hogyne, ha maga szereti. Lopok is, ha magának pénz kell.

HELENA. Ez derék beszéd, kap vacsorát. Feljön?

BALASSA. Nem szabad, inspekciós vagyok, hozassa le.

HELENA. Lehozom magam. Aztán itt maradok, jó?

BALASSA. Jó.

HELENA. Búcsuzni! (Csókolódnak. Helena el.)

II.

AZ ORVOS. (Botorkálva a gépek között.)
Hollá, nincs-e itt valaki?

BALASSA. (Lemegy az üvegszobából a gépterembe.) Itt vagyok. Ki az?

AZ ORVOS. Én, az öreg.

BALASSA. (Meggyújt egy lámpást.) Te vagy apó, hogy kerültél ide?

AZ ORVOS. (Sértődötten.) Valami jogom talán csak van, hogy lássam a lányomat, hogy csináltál belőle asszonyt.

BALASSA. (Megöleli.) Persze, persze! Voltál már otthon?

AZ ORVOS. Nem, nem is akarok elmenni. Nem akarom, hogy lo lásson; nem akarom, hogy ittlétemet megtudja.

BALASSA. Valami baj van?

AZ ORVOS. Nincs. Csak egy kis dolgom van itt az orvosoknál; egy gazdag beteget hoztam fel, aki őrült. Poklot, én vagyok magam az, minek hazudjak, egy iszonyu és kegyetlen ideg-betegség gyötör. Képzeld el, ilyen őrültséget: hallucinálok, a te papkisasszonyod beszélget hozzám. Emlékszel-e még rá? Amíg egyik paraszttól a másikig megyek egyedül, az élő ösvény megmozdul és ő beszél ki a levelek közül. Nem hagyott nyugodni. Hó, nem hagyom magam. Talán elkövettem ellene valamit. Meg kell bizonyosodnom! Fogtam magamat és amíg ti nászúton jártatok . . . Miután már nyugodtan aludt és álmodott, tényleg elkövettem valamit . . .

BALASSA. Rémlátás!

AZ ORVOS. Az, az, jól mondod. De beszél hozzám. Az alakját nem látom, csak a hangját hallom.

BALASSA. Milyeneket beszél?

AZ ORVOS. Ilyeneket: Engedelmet doktor bácsi, de az élethez nekem jogom van. Olyan szép az élet; nincs más, csak egy. És ön elvette az enyémet, elvette. Miért tette, miért tette?

Megmérgezett! Miért? (Suttogva, remegve.)

BALASSA. (Körülnéz, hogy nincs-e még jelen valaki. Halkan.) De hisz ez őrület!

AZ ORVOS. (Szárason.) A valóság! (Sötét van a nagy helyiségben, egyetlen villamlámpa ég a két férfi fölött, de világosságából csak halott halvány arcaikra jut. A testük setétben, két sápadt fej, két kimeredt szempár beszélget egymással. Hévvvel, hangosan.) Igaz. A leány igazat mond: megmérgeztem!

BALASSA. Megmérgezte?! Ostobaság — talán nem gyógyította jól, ha nem tudta jobban! Ebbe belebetegedni, borzasztó. A szegénykének meg kellett halnia, el volt végezve, megiratott! Ugyan öreg!

(Mégfogja apósa kezét, mintha le akarná csillapítani. Az meg fejét félrefordítja.)

AZ ORVOS. Ne nézz rám, különben azt kell hinnem, hogy csakugyan örült vagyok. De biztosan tudom, hogy nem vagyok az, bizonyosan tudom, hogy mit tettem. Becsületszavamra mondom neked, hogy ép elmével vagyok és könyörgök neked, hidd el, amit mondok. Iszonyú, hogy elmondom, tulajdonképpen ez is egy nagy gazság, de mégis elmondom. Közölnöm kell valakivel, különben kiordítom a világba, mindenki számára. Oktalanság és bűn, hogy éppen neked mondom el, éppen neked nem szabadna elmondanom, de amikor te vagy az egyedüli, aki el nem árulsz. De hátha elárulsz, reménykedem abban, hátha elárulsz mégis. Jó volna a dologgal végezni egyszerre, és éppen általad. De, ha úgy lehetne végezni a dologgal, hogy a leányom kimaradjon a végezetből. Őt ne érintse, ő ne tudja, ha el lehetne altatni arra az időre . . .

(Megtörüli a homlokát nagy, fehér virágos, sárga kendőjével; lélekzetet vesz, pihen :)

Várj, minden egyszerre tolul az eszembe, a számra. Meghizok abban az élvezetben, amit nekem most ez a beszéd szerez. Ne félj tőlem; ne izgasd föl magad: ijesztő az arcod, pedig nem is hiszed, amit mondok. Még mindig bolondnak tartol és ez nem bizonyít rossz,

csak felületes megfigyelőképességre. Magam is tudom, hogy a látszat ez. Magam is gondoltam, hogy feladom az egész machinációt és mint valami penzióba, behelyeztetem magam a Lipótmezőre. Egészen jól fogok ott eléldegélni, gond nélkül, kártyáztatva a fiatal kollégákkal, vacsorálgatva a főorvosokkal, akik velem együtt jártak a klinikára. Néha, a tekintély kedvéért pofonvágnék egy ápolót, pozícióm érdekében dühöngök egy cseppet, hogy ki ne dobjanak. Nem is rossz mód, mert titeket sem alterálna valami különösen. Hát megörültem, hát ez nálam okosabb és fiatalabb emberrel is megesett már. Néha láthatnálak benneteket, sőt láthatnám az unokáimat is. Mily szép kert van odaát, kertészkedhetnék, élhetnék végre az igaz hivatásomnak. Hanem . . .

BALASSA. (Akaratlanúl.) Hanem!

AZ ORVOS. Hanem nem vagyok örült, oly tiszta és ép az elmém, hogy még csak remény-ségem sincs a megőrlésre. Ha van igazság, minden, amit mondok: igaz. Hallgass ide és ne tedd magadat nevetségessé előttem, hogy játszod a pszichiater. A papkisasszonyt megöltem. A leghatározottabban, a legegyszerűbben. Cselekedtem pedig ezt egy fontos és több mellékokból. A fontos ok hazugságnak

látszik és ti, akik nem állotok természettudományi alapon, meg sem is értitek. Egy nagy törvény érvényesülését segítettém elő, amikor china helyett arzenikumot adtam neki, amikor megöltem. De nem részletezem előtted a fő indító okomat, nem fogod elfogadni úgy sem.

A mellékokról azonban szükséges egymást elmondani. Az egyik. Régóta kísértett a gondolat: elaltatni valakit, lassan, észrevétlen, de mélyen, örökre. Félelmetes gyönyörűség, a hideg lelt ki tőle, halálra martam magamat amíg győztem . . . . Én győztem, reá tapodtam skrupulusaimra, a saját szívemre, az életre magára. Láttam előre sompolyogni a halált, akit én idéztem föl. Ha életet lehetne adni a kihült testnek, az sem volna különb gyönyörűség. A hatalmat éreztem, az erő viharzott föl bennem, úr voltam az emberek fölött, akik kicsi korom óta szolgának, inasnak, kapczának használtak . . . kihasználtak, kinevettek, komolyan nem vettek. Ah, megtudnám mérgezni az egész világot. Régen élünk úgy is, úgy sem lesz belőlünk semmi, nyugodjunk már . . . Aztán volt még egy más okom is. A lányom. A lányoméért történt, a lányoméért, hogy boldog legyen. Van hozzá joga, vagy nincs?

Igazam van, vagy nincs? Aki cselekszik, annak van igaza. Én cselekedtem. Hőstettet vittem végbe. Én, én, én . . . gyilkos vagyok! (Halk nevetés.)

BALASSA. (Eleresztí az orvos kezét. Hátra fordul, alakja a sötétbe vész.)

Ez iszonyú, meg kell örülni, meg kell örülni!

AZ ORVOS. (Utána megy a sötétségbe.)

Ha van rá talentuma az embernek, megcselekszi, ha nincs: minden hiába. A nehéz dolgon most már átestünk, tudod, hogy mi történt. Éppen ez a fő, hogy tudjad. Ezzel be kellett számolnom neked.

Rajtad áll, miképpen használod ezt a számadást. Magadnak tartod, privát használatra? Átadod illetékes helyére? Talán leg is jobb volna publikálni! Akkor át kell esnünk egy nagy dolgon, az exhumáczió.

Tudod-e, mi az az exhumáczió? A kis papleányt kiemelik koporsójából . . . (Az orvos hangja elful; kifáradt a melle. Leül és sanda szemmel követi a szobában fel és alá járkáló Balassa Imre alakját.) Némi próbát tettem ezzel, hallottatok róla valamit . . . (Sanda szemmel vizsgálja, majd mintegy magában konstatálja.) Nem voltatok itthon, a nászút, narancsvirág, az illat . . .

Szeretném tudni, nagyon szeretném tudni, hogy milyen véleménynyel vagy ebben a dologban? Mit érzel? Gyülölsz-e, mert megfosztottalak a menyasszonyodtól, vagy imádsz, mert olyan feleséget adtam neked, aki a világ első asszonya. Igaz, hogy immoralis cselekedet után adhattam csak neked, de te erkölcsös maradtál mindvégiglen. Neked semmi közöd ahhoz, amit én tettem; te becsületes maradtál. Ha élve marad: szavadhoz híven elveszed, bár nem vágyakozol utána igaz szívvel, bár minden vágyaddal, minden véreddel másra szomjuhoztál. Mért halt meg, mért ölték meg, mért hagyta magát gyep alá tenni? Te tisztán állasz, te és asszonyod olyan tisztán álltok, hogy semmit sem kell törődnötök egy vén bolonddal, aki véletlen atyafiségben van veletek. Vagytok ti felelősök értem? Ha még a gyermeketek lennék, nemzettetek, formáltatok, neveltek volna, de az apátok vagyok és soha nem volt arra módotok, hogy befolyást gyakoroljatok rám!

BALASSA. Mondja, hogy mindez hazugság, kegyelmezzen nekem!

AZ ORVOS. (Ingerülten.) Ostoba ember! Hát miért hazudnám ezt neked!

BALASSA. (Kezét arczába rejti. Egy pillanatra feltűnik a Marika fehérruhás alakja, amely

még homályos. Suttogva.) Látom, látom! (Elfojtott zokogással.) Szegény kis teremtés, szegény kis ártatlan!

AZ ORVOS. (Fölteszi kalapját, indul az ajtó felé. Kinyitja az ajtót, majd újra becsukja, visszajön.)

BALASSA. Hová mégy?

AZ ORVOS. Hová menjek?

BALASSA. Ahová lelkiismereted visz. (Egyszerre emelt hangon.) Ahová gázságod visz, ahol ördögi koponyád megszűnik élni és gondolkodni. Menj, és pusztítsd el magadat, hogy ne maradjon nyomod, emléked, semmi jele annak, hogy éltél . . .

AZ ORVOS. (Révedezve.) És a lányom?

BALASSA. Nem a tied.

AZ ORVOS. (Révedezve.) Pater est incertus, — még ez is. Még egyszer látni szeretném, mielőtt másodszor is meghalnék érte . . .

BALASSA. Ne merészeljed mérges leheletteddel érinteni tiszta homlokát, ne merészelj hozzá közeledni, mert én magam teszek rajtad igazságot és eltaposlak, mint egy undok férget . . . Ha megtudom, hogy hozzá értél!

AZ ORVOS. (Kitörő örömmel.) Így, így, boldog vagyok, hogy így gyülölsz engem és őt úgy szereted! Csókold meg helyettem, benne

vagyok és benne leszek a csókjaidban. A gyermeket szerettem volna látni még, ha belehetett volna várnom, a kicsit, hogy ha lesz . . . Nem fogják az én nevemre keresztelni! Megyek, ne félj, megyek. Csak egy kissé fáradt vagyok, nagy útra indulok, szeretném magam kipihenni. Leülhetek, nem? Jó éjt és sok szerencsét, szivecskéim, az öreg nincs . . . Jó?

Ha úgy gondolod, hogy szolgálatot teszek nektek hirtelen halálommal: parancsolj velem. Mondjad meg most, vagy sürgönyözzél; negyvennyolc óra alatt végeztem. De remélem, belátod ennek a szükségtelenségét. Az én szervezetem husz évig igen tisztesen szolgál, oktalanság, sőt jogtalanság lenne megfosztani a működés örömétől. Ha más véleményen vagy, csak mond ki bátran. Csak egyet kötök ki, azt, hogy Helen ne tudja meg, mért csuktam be a boltot. Gondold meg, hogy ezt nem szabad neki megtudnia. Különben ez inkább érdekedben áll neked, mint nekem. Hogy miért, azt te épp úgy tudod, mint én. Elhagy abban a pillanatban. Átengedi helyét a halottnak. Utálattal és félelemmel hagyja el a — felfogása szerint bitorolt helyet. Mert még ő sincs elég jól nevelve. Mert, aki erősebb, annak van igaza. Én erősebb voltam, az ég veled. (Gon-

dolkodik.) Talán még mondanom is kellene valamit. Eh! De lehet, hogy találkozunk még az életben. Vagy másutt? Talán még egyszer térhedre leszek, de az már könnyű teher lesz. A bőröm, mint gyorszállítmány — egy kettő végezz vele. Adieu, de meg ne mondd, hogy itten voltam! (Sompolyog kifelé.)

III.

BALASSA (egyedül föl és alá járkálva gesztikulál, majd lassan bemegy az üveges szobába, leül az asztalhoz, mereven néz maga elé, majd fejét az asztalra lehajtja).

HELENA. (Fehér csipke hálóköntösben, amely egyből van szabva és hasonlatos egy ünnepi inghez. De most még nagy kendőbe pólyálva, gyermekes vidámsággal jön lefelé a lépcsőn. A fején ételes kosár. Egy lépcsőfokon megáll.) Hé, a bubus, hol vagy, félek! Imre, jőjjön! (Választ nem kapván, sietve jön lefelé, az egyik asztalra leteszi az ételes kosarat. Hevenyészve, de szinte kitoró vidámsággal megterít. Aztán odamegy az urához és szó nélkül leülvén, annak feje mellé fekteti a fejét. A cziczát utánozva jóízűen

dorombol, majd átfogván férje derekát, halkal énekel:) Haja baba, elment apa, a malomba, búzát őröl... (Balassa nem reagál. Mire Helena előbb megcsókolja, aztán megrigálja a haját.) Aludni nem szabad, éjszakások vagyunk!

BALASSA. (Fejét feltámasztja. Fáradtan.) Engedjen kedves! Dolgozni is kell, nem lehet csókolózni mindég. Maga azt hiszi, hogy az élet egy nagy csók és hogy én királyfi vagyok, akinek semmi egyéb dolga nincs, mint szerelmeskedni. Pedig az élet nem édes csók, hanem mérges harapás.

HELENA. (Csudálkozva.) Oh be szépen beszél, beszéljen így tovább, meg tudnám enni magát, amikor ilyen bölcs. Félek tőle ilyenkor, de az jó. Beszéljen még, de előbb öleljen meg, nézze de szép vagyok. (Kibontakozik a nagy kendőből. Jelzi, hogy milyen szép; könnyű, és nem decens pongyola van rajta.)

BALASSA. (Ösztönszerűleg kinyújtja utána karjait, de hirtelen megbánja.)

HELENA. Haragszik rám, vétettem valamit?

BALASSA. Maga semmit, az élet. Mint egy veszett kutya, oly kegyetlen, vad és szomorú.

HELENA. (Az ételtől, italtól roskadozó asztalra mutat, elkaczagja magát.) A nyomor! (Majd komolyan.) Igaz, nagyon sok éhes, beteg

ember van a világon. Különösen reggel látni őket, amikor piacra megyek. Őlik egymást, hogy melyik hozza haza a kosaramat két krajczárért. Mert én nem adok többet, nem én. Mi kezdők vagyunk és gondolni kell a gyermekeinkre. Pedig szeretnék segíteni minden szegényen, de én asszony vagyok, mért nem beszéltek össze ti férfiak és mért nem hozzátok rendbe a dolgokat?!

BALASSA. A testi nyomoruság: az semmi. A lelki gyötrelmek: az minden.

HELENA. (Tettetett komolysággal.) Igaz, ki kéne írtani a gyűlölséget!

BALASSA. Ah, a gyűlölség semmi, a szerelem...

HELENA. Álmos vagy édes? Terhedre vagyok. Csak mondjad meg, azért én itt maradok.

BALASSA. Hagyjon magamra, megint dolgoznom kell az egész éjszakán!

HELENA. Szeretem látni, amikor rajzol. Aztán csak nem főgok aludni, amikor az én kis uram virraszt? Itt ülök, nem szólok egy szót sem, ha meghalok, akkor sem szólok egy szót. Előbb azonban együnk. Irtóztató éhes vagyok.

BALASSA. Én nem tudok. Nem tudok enni parancsszóra.

HELENA. Akkor én sem, egyedül nem eszem.

BALASSA. Éhen marad. Hagyjon engem lélekzeni!

HELENA. Hagyom, hagyom! (Durczásan leheveredik a falóczára, összegubbaszkodva letakarja magát a nagy kendővel.) Már alszom.

(Csend. Majd álomszerű beszélgetésük lassan, vontatva hangzik.)

HELENA. Apóka írt ma megint, egyszerre két levelet. Az egyikben panaszkodik, hogy nem írunk, hogy én már nem szeretem, pedig ő az apám, szerelmesem és a brávóm!

BALASSA. A brávója!

HELENA. Mit ért alatta? Valami bolondot ért. Talán azt, hogy magát megölné, ha engem nem szeretne.

BALASSA. Megölné ő mást is.

HELENA. Dehogy ölné, szegény apóka. Pulykát, csirkét előtte dugdosva kellett kivégezni, a kis bornyukat éppen sajnálta, egyszer egyet a mézáróstól kiváltott.

BALASSA. Meghibbant elme, az ember előtte kevesebb, mint az állat.

HELENA. Csakugyan, apó elméje meghibbant egy kicsinyt. A második levelében meg azt mondja: ne írjatok, hagyjatok magamra. Nagy dolog előtt állok, igazságot fogok szolgáltatni.

BALASSA. Szolgáltassék fölötte és fölöttünk igazság!

Csend. Balassa arcát az íróasztalra hajtja. Helena figyel. Felül a lóczán, majd hozzája lép. Megfogja a kezét, szinte erőszakosan fölemeli a fejét, az ura tekintetét keresi.

HELENA. Ha nem szeretsz többé, úzz el, de ne kínozz, ne kínozz!

BALASSA. Menj innen, menj ki innen!

(Az asszony nem ereszti el, a nyakába kapaszkodik.)

HELENA. Nem, nem megyek el. Szeretlek, akarom, hogy szeress, tudom, hogy szeretsz! Mért kínozol hát? Ne kínozz, verj meg, úzz el inkább! ölj meg, mért nem teszed? Bánj velem kegyetlenül, de ne így! Emeljed fel az öklöd és zúzz szét, hozok egy kést, mersed ketté a nyakamat, de . . .

(Beszéde zokogásba ful, nem lehet többé megérteni. Az ura térdére ül. Lecsüggesztett fővel, merően maguk elé néznek a sötétségbe. Az asszony csendes sirdogálása hallatszik.)

BALASSA. Mért sírsz te, hiszen te nem tudsz semmit, semmit, semmit . . .

HELENA. (Reáveti magát urára, a nyakába akaszkodik, nyitott ajkával — mint egy macska a kölykét — végigsimítja az ura hideg arcát.)

Alakjának buja szépsége dominálni kezd.)
Hát te mit tudsz, mondd meg nekem mit tudsz? Csak nekem mondd meg, a te kis macskádnak, senkinek másnak! (Mindezt az ura fülébe sugja, kéjes hízelgéssel és nyögő sírással, apró csókokat hintvén minden szava közben.)

Balassa nem tolja el többé magától, sőt a fejét is felé fordítja, gyöngéden meg is öleli, de nem szól, mintha maga előtt is el akarná tagadni az édes, fájdalmas, tilos ölekezésüket. Mégis, egyszerre visszacsókolja. Egy vérmes, rövid kaczagás hallatszik az éjszakában.)

BALASSA. Ne ne vess! (Elfuló hangon, dühös csóközönnel fojtva el az asszony kaczagását.) Ne ne vess, mert megöllek! gyűlölet nekem, mert így imádom. Úgy kellene, hogy utáljalak, és reszketek érted. Inkább haljak meg én, te, muljon el minden, de maga az enyém. Fázom tőled, és szeretném az arcomat bebörtönözni a hajadba. El kellene rugdalnod magadtól, mert úgy szeretlek és nekem el kellene rugnom magamtól téged, mert így szeretsz. Bűn, bűn, bűn, hogy egymáshoz érünk. Símulj hozzám szorosán, erősen, erősebben, még tudok lélekzeni, úgy, hogy ne tudjak!... Úgy, hogy meghaljak, úgy, hogy meghaljunk mind a ketten. Akarsz-e meghalni velem?

HELENA. Akarok, veled!

BALASSA. Mikor?

HELENA. Most, ha te akarod.

(Eleresztik egymást, reszketve néznek egymásra.)

BALASSA. Tudod-e, hogy nekünk nem szabad élni?

HELENA. Tudom.

BALASSA. Tudod? ki mondta neked?

HELENA. Te most, ... és érzem ...

BALASSA. Tudod-e, hogy mi érettünk meghalt valaki?

HELENA. Ki?

BALASSA. Az első menyasszonyom.

HELENA. Tudom, de te engem szerettél.

BALASSA. Téged mindig, senkit más. És neki ezért kellett meghalnia. Azért, hogy mi egymáséi lehessünk. Megölték.

HELENA. Megölték? Ki?

BALASSA. Az apád!

HELENA. Megölte?!

BALASSA. Megmérgezte!

HELENA. Ki mondja?

BALASSA. Apád.

HELENA. Kinek?

BALASSA. Nekem, elárulta, nem birta tovább, itt volt és megmondta.

HELENA. Mit tegyünk, mit tegyünk?

BALASSA. Élhetünk-e együtt?

HELENA. Meghalt egy leány.

BALASSA. Föltámadt egy leány.

HELENA. Oltsd el a világot, én félek.

BALASSA (Eltolja.) Én is félek; tőled.

HELENA. Menj akkor tőlem el! (Hozzája búj.)

BALASSA. El kell futnom tőled. (Magához szorítja.)

HELENA. Valaki közénk furakodik, kergesed el!

BALASSA. Nem furakodik, lassan jön, látod?

HELENA. Látom, az ágyból lépett ki éppen, hogy kacérkodik a fehérségével, a papleány!

BALASSA. Hófehérke, édes kis menyasszonyom.

IV.

Balassa. Helena. Az izgalomnak olyan fokán, amelyben a rémlátás a legtermészetesebb. A sötét munkaterem háttérében feltűnik a papkisasszony alakja. Fehér köntösben, amely lehet nász-, de azonképpen halotti ruha is. A fején rózsakoszorú, amely lassan-lassan gloriórára változik. Merev alak, lassan jön előre, az élő alakoktól még mindég nagy távolságra megáll.

HELENA. Född el a szemem, nem akarom látni.

BALASSA. Látni akarom, könyörögni akarok hozzá, bocsánatot akarok tőle kérni.

JELENÉS. Én nem haragszom, ahol én vagyok, ott harag nincs.

BALASSA. Meghaltál értem!

JELENÉS. Édes volt meghalnom érted.

HELENA. Ne higj neki, nem tudta, hogy meg kell halnia.

JELENÉS. Tudtam, vártam, áhitatos alázattal fogadtam.

BALASSA. Mondd tovább én szűz szerelmem, térden kúszva hadd csókolom szenvedésid könnyeit!

HELENA. (Balassához.) Te szereted őt, mondd meg, ha szereted.

JELENÉS. Rám ütöttek, mint vad varjak, megnémultam egy kicsinyt. Jött a lánya és megcsókolt, megharapta ajkamat, jött az apja, s még eszméltem, halkal sügta: meggyógyultál — halva vagy!

HELENA. Hazudik, hazudik, ne hallgasd!

JELENÉS. Ahol én vagyok, ott nincs hazugság.

Csak szeretet van és igazság, nincs földi érzés, csak egy — a szájalom.

BALASSA. (Kibontakozik a Helena karjaiból és a jelenés felé megy.) Megyek utánad, oh mondd tovább én fehér angyalom.

JELÉNÉS. (Változtatott, gyermekesen panaszos hangon.) Mért jöttél hozzám, szép fekete ember, csendes hervadásnak, falusi cserépben engem hagytál volna, földi vergődésből, beteg verőfényből kivettem vón részem, asszony-nak, anyának gyönyörvetes kínját soha én ne érzem!? Oly világos itten, oly tisztaság itten fáj, fáj, fáj, hogy sohasem éltem.

Egyszer ha megöleltél volna, jer ölelj meg! (Karját kitárja.)

HELENA. Az földi lény és el akarna téged csalni tőlem!

Nem engedlek, megállj, válassz köztünk és ez irigy árnyék között! (Megragadja az ura vállát.)

JELÉNÉS. Úgy, úgy, csak égessed el lelkét fehér testeden! (Balassa felé fordulva.) Oh, én előttem nincs titok már. A tudatlan kis lány: a végtelen tekintet, amely sötét szíveken áttekinthet. Tudd meg te is: Az ég a földnek, csak két szerelmet enged meg csupán, hol áldozat a férfi, vagy áldozat a leány. Az egyik a másikért él, elpusztul és meg is hal azért.

Én elmúltam érted, de csak egyszer öleltél volna át, édesebb volna hallanom az angyalok

szavát... Így is oly édes, titkos, bánatos, halom, sorsodról súgva búgnak, most: Még csókod forró, még lel a láz, szerelmes nőben hű hitvest találsz, de a láng téged ím' emészt és harapva csókol, forrva női, én szép emberem, te lész az omlatag hamú és az örök láng a nő. Bűnben fogantatott a nászod, hitveseknek csókja bűn, mert az örökkévalóságot hazudja és az élete egy pillanat, a jövője pedig ígéret, melyet másnak ad!

HELENA. Válassz!

BALASSA. Nem szeretett engem soha senki csak ez —

HELENA. Az a sírszájú fantom!

BALASSA. A végtelen szeretet maga.

HELENA. Vízükrébe vetődött holdsugárból szöve, ragadd meg, ha tudod, nincs. Én meg vagyok. Forró a karom, tüzel az arcom, mellem égő párnája hív. A tied vagyok egészen és te egészen az enyém vagy. (Átöleli, szinte átnyalábolja, a szemét a csókjával földi be.) Ne láss senkit, csak engemet, én vagyok a látóhatárod, eged és poklod, italod és kenyered, értem születted és miattam mulsz el, mert nincsen cél, csak egy, a szerelem és nincs szerelem csak egy, mely gyáva szóval nem kérdezi, hogy mivé lész általa, csak érzi szen-

vedélyét, és ebben van örökkévalósága mert az neki a mának minden pillanatja.

BALASSA. Engedj, haetera.

HELENA. Hát az vagyok, csak hogy szárnyaimon a forró egekbe viszlek, amíg ez itt a hús semmiségbe csalogat, a híg világosságba, amelynek csúf hüllő neve van, ez hogy szeretet . . . Nosza, menj velem!

JELENÉS. Jer, jer!

HELENA. Hogy hív az ártatlan, menyasszonyi ágya vetve. Ámde koporsója lett. Az apám vetette meg értem, vallom, hiszem és tudom, apámat azért még jobban szeretem. És te is, te gyáva férfi, ha engem szeretsz, még jobban kell imádnod! Reszketve, félve, hogy meg tudhatja az ostoba világ és búcsura inthet minden pillanatban.

JELENÉS. Búcsuzzatok!

BALASSA. (Akibe Helena belekapaszkodik.) Nem enged, húsa a húsomat bilincsbe verte.

HELENA. Búcsuzzál te árnyék, siró-rívó semmiség, zöld gyömolcs, cziczomázott ártatlanság. Menj, menj, mert . . . (A jelenés felé rohan.)

BALASSA. (Fölocsudva, föllélegezve, hogy nem érzi a Helena testét. Kiegyenesedik, harraggal.) Menj te, mert eltapodlak.

IV.

AZ ÉJJELI ŐR. (Kézi lámpását a földre teszi. Világosság. Az alak belépésére ébrednek a viaskodók, akiknek állapota hasonló volt az izgatott álmhoz. Megdöbbenve, csudálkozva, a szemüket törölve néznek maguk elé. A Jelenés eltűnik.) Mérnök úr, egy ember.

BALASSA. Mit akar?

AZ ÉJJELI ŐR. Beteg vagy halott. Hozzák.

V.

AZ ORVOS. (Egy elzüllött napszámos nyaka köré fonva karját jön. A napszámos leülteti valami géprészre, lefekteti, megtámogatja. Az őr és a napszámos elmennek. A lámpás a földön marad. Előbbiek helyükben meggyökeresedve állanak.)

HELENA. (Apjához fut.) Apám, édes apókám, mit tettél!

AZ ORVOS. (A melléhez szorítja leánya fejét, de nem csókolja meg.) Semmit. Épp azért jöttem. Valamit fecsegttem ennek az úrnak az imént. Valami bolondot. Nem tudom többé rendbe tartani a kis eszemet. Megviziteltem a

hátad mögött. Megrémítettem. Talán ittam is valamit az úton. De most már józan vagyok. Ehhez az úrhoz jöttem s nem hozzád. Nyulacskám, nem jönne közelebb. Az öreg ember — ne féljen — többé nem harap. Jőjjön, valamit mondok, aminek örülni fog.

A tudomány kicsiny és nagy a kórság, az éjjel, hogy itt voltam, egyet-mást eltagadtam, példának okáért azt, hogy odahaza annyit képzelődtem, hogy végre föladtam magam.

BALASSA. Még ez is, tudják!

HELENA. Mennyi szenvedés.

AZ ORVOS. Nem hagyott nyugodni. Meg kellett bizonyosodnom. A papkisasszonyt exhumálták.

BALASSA. Sírjából kivették! Megzavarták!

AZ ORVOS. Ott voltam, láttam. Ép volt és szinte üde még, szebb, mint az életében. Vannak, akik a halálnak születtek. Mosolygott. Senki hozzányúlni nem mert. Főorvosok és az urak nevettek, megmérgezett egy ilyen ép halott hogyan lehetne? A főfizikus idegcsillapítót írt nekem. Írásokat adtak. A király nevében én most büntelen vagyok. A zsebemben az ítélet! Uracskám, ne utálja, vegye ki. Fölborzolt lelkiismeretét csillapítsa le, a polgári világot nyugtassa meg!

BALASSA. Miért rémítettél halálra, miért vetettél a pokolra? Bizonyosságot! (A zsebében megkeresi az írást, mohón olvassa, mélyen és boldogan fölsóhajt.)

HELENA. Én benned hiszek, akármit tettél és veled maradnék, akármit tennél!

AZ ORVOS. Kicsiny leányom, soha többé semmit. Én elestem.

HELENA. Hol apóka?

AZ ORVOS. A sima földön, ott, hol más becsületes ember meg se csúszhatik. A lábam tévedt és ezért most a nyakam fizet.

HELENA. Felviszünk az ágyamba, lefektetlek!

AZ ORVOS. Ez a vas itt, jó puha ágy, fektesetek le, takarj be jól, hadd izzadok, mire a másvilágra érek, talán kiizzadom a lelkiismeretemet. Gyujsatok gyertyát, itt ingyen van a világosság, az az idegen úr is jőjjön ide, fogjátok meg a kezemet, mert én most teszek neki egy kis szívességet, meghalok.

HELENA. Apám!

AZ ORVOS. Tudom, tudom, hogy szeretsz; ez nekem fájdalom és mégis jól esik. Hallgass csak ide, módod van egy becsületes emberrel beszélni. Az emberek általjában csakis utolsó óráikban becsületesek, pusztán az a baj, hogy

alig hiszi el valaki, hogy ezek az utolsó órák elkövetkeztek. Ha hiszi, ha vallja valaki, pózol a legtöbb esetben. Talán én is most. De én talán még sem. Nem, nem, én most tiszta, jó, igaz, mindenkifölött igaz vagyok hozzád... senkihez, csak hozzád...

Ne sírj, örülj, hogy pihenni megyek. És nehogy félreérts, gyönyörű életem volt és gyönyör az, hogy téged megláttalak és mint a magamét megismertelek. Biztosan tudom, hogy te én vagyok és mégis, bár én elmegyek, te itt maradsz. Én is itt maradok. Semmi okom nincs elmenni és te is menj vissza az uradhoz. Menj vissza hozzá és legyetek hárman, négyen, öten, sokan együtt! Nevetni, sírni, élni, pompázni, sokasodni fogtok... Ti lesztek az örökkévalóság!

És ez az igazság!

BALASSA. Esküdjék meg, lánya életére esküdjék, hogy mi az igazság.

A JELENSÉG. (Láthatatlanul). Esküdjél...

AZ ORVOS. Esküdni? kell e több eskü, mint hogy egy pillanat és a sötétségbe bukom mindenestől. Jövel sötétség, jövel jótékony semmi, üzzétek el az ijesztő, zengő, szózatoss világot, amely felém jön, nem látjátok-e?... (A Jelenség a legteltesebb világos-

ságban föltűnik, megmozdúl. Mind arra felé néznek.)

HELÉNA. Nem látok semmit, nincs itt senki. A lát...

AZ ORVOS. Én látom és hallom... Indítsátok meg a gépeket, szóljanak az élők, siketüljön meg a föld!

A JELENSÉG. (Lágy hangon). És vajjon elvehetted-e tőlem? vajjon lehet-e elvenni tőlem az én lelkemnek az ő szerelmesét? Engem elaltattál, őt is elaltattad, de én fölledtem, ő is majd fölbred és lelkének égett, besározott szárnyán hozzám kívánczik... Nincs mentesség, nincs, nincs, kard vagyok, mely közöttük hálok...

BALASSA. (Aki hallja a Jelenség utolsó szavait.) Ez nem lát álom, ez a lelkiismeret. Papot, bírót! Esküdjél!

AZ ORVOS. (Hörögvé). Pokol és kárhozat — megöltem. (Lehunyja szeméit, megmerevedik, meghal).

HELÉNA. (Ráborúl atyja holttestére).

BALASSA. (A kezét megfogja). Gyer innét.

A JELENSÉG. (Láthatatlanul). Útjára engedd taszítsd el! Bár szíved, amely most eltaszítja, vérezve kúszik majd utána, nyomát keresve s hogy megcsókoljad rózsás töviskoronáját, nem

hagy nyugodni, élni vágyad. Epedve tikkadsz, epedés után, szomjad a szomjuság oltja el csupán. Azért élsz csak, hogy tönkremenjél . . . Válassz tőle, hogy ha tudsz, emlékezz reám és őt feledd! Ő a bűn leánya!

IX.

MUNKÁSOK. (Kis kézilámpással jönnek. Egy részük közönyesen vonul keresztül a munkatermen, egy csoport megáll az ajtóban, megütődve.) Egy halott.

HELENA. (A halottat takargatja.) Az apám, az én apám!

BALASSA. Egy bűnös.

HELENA. Emberek, az ágyamba vigyék föl.

BALASSA. Az én házamba, soha! A törvényházba! (Feleségéhez, erélyes hangon.) Te pedig válassz, közte s köztem!

HELENA. Én vele megyek!

BALASSA. Menj! (A munkásokhoz.) Vigyétek a halottat!

(A munkások nagy része elszállingózott, három-négy maradt csak a holttest körül. A sok kézilámpás világossága elmult, ám az üveg-

kupolán keresztül a reggeli nap világosan süt be, egy sugárkévéje Helenát éri, akinek alakja szinte szikrázik a piros fénytől. Amint az ajtó felé hátrálván beszél, amint karjait szétterjeszti, lassankint elveszti egyéniségét és eltűnésének utolsó pillanataiban a Bűn allegorikus alakjának látszik.)

HELENA. Elűzöl? Eltaszitsz magadtól! A földön csúszva jössz utánam!

BALASSA. Soha, soha!

HELENA. Megtalálsz még, de —

BALASSA. (Parancsoló, erőteljes és gőgös mozdulattal.) Menj!

HELENA (Emelt fővel int az embereknek, hogy vigyék ki a halottat, amelyet nagy kendőjével gyöngéden még betakar Aztán — anélkül, hogy visszatekintene — elmegy.)

BALASSA. (Kétségbeesett ordítása a zajba ful.) Helena, Helena!

(A teremben mindenfelől kezdődik a munka, búgnak a gépek, ütik az üllöt. Világos reggel van.)

Ezt a regényes — szeszélyes — színjátékot az önök jóindulatába ajánlom, azzal a kéréssel, hogy ne vegyék rossz néven, ha a drámai formát — amely nem az én mesterségem — a szemük előtt tanulom.

A színjáték Hófehérke című régi novelám segedelmével készült.